

ATLAS FORM OCHRONY PRZYRODY POWIATU LIMANOWSKIEGO

ATLAS FORM
OCHRONY PRZYRODY
POWIATU LIMANOWSKIEGO

ATLAS FORM OCHRONY PRZYRODY POWIATU LIMANOWSKIEGO

Tekst: **Joanna Bielak-Piekło, Rafał Szkudlarek** (współredaktor tekstów - „Ostoje Nietoperzy Beskidu Wyspowego”)

Zdjęcia: **Paweł Bielak**

oraz:

Daniel Kopacz (strony: 6 – borsuk, 9 – czubotka, 10 – paż królowej, mysikrólik, 14 – czarnogłówka, 15 – kowalik i myszołów, 16 – strzyżyk, 20 – pełzacz leśny, 31 – puszczyk uralski, 33 i 90 – lilia złotogłów, 34 – kuna, 41 – zając szarak, 52 – sarna, 55 – trzmielojad, 56 – uszatka, 57 – sóweczka, 59 – myszołowy, 93 – zięba, 115 – bocian czarny, 116 – bóbr, 142 – puszczyk uralski, 144 – sosnówka i bogatka)

Dariusz Ociepka (strony: 10 – rozpucz, 23 – żmija zygzakowata, zwinka, 40 – jęczmnik zwyczajny, miesięcznica trwała, 41 – jęczmnik zwyczajny, 52 – rusałka pawik, 121 – lipa w Chyszówkach, 133 – dąb w Skrzydłnej, grupa drzew w Skrzydłnej, dąb w Jodłowniku, cisy w Woli Skrzydłańskiej, lipa w Porąbce, 136 – lipa w Starej Wsi, 138 – dąb w Pisarzowej, wiąz w Limanowej)

Rafał Szkudlarek (nietoperze na stronach od 61 do 83 oraz str. 71 – drzewa w donicach, str. 63 – włot, poddasze i budka)

Adam Piekło (strony: 7 – padalec, 22 – salamandra plamista, 27 – podgrzybek czerwony, 30 – śnieżyczka przebiśnieg, 49 – bocian, 88 – krokusy)

Tomasz Rusinek (strony: 19 – wilk i niedźwiedź, 21 i 44 – głuszec, 58 – cietrzewie)

Opracowanie map: **Sylwia Żmuda**

Koncepcja edytorska, projekt graficzny i skład: **Anita Własnowolska-Bielak**

Wydawca: Wydawnictwo Regis Anita Własnowolska-Bielak
32-744 Łąpczyca 573, tel. 604 185 506, 608 574 219
www.wydawnictwo-regis.pl

REGIS WYDAWNICTWO

na zlecenie: **Starostwo Powiatowe w Limanowej**

Druk: **Drukarnia Edica – Poznań**

Wydanie I: **Łąpczyca – Limanowa 2018**

Copyright ©2018 by Wydawnictwo Regis Anita Własnowolska-Bielak

ISBN: 978-83-65984-17-3

W opracowaniu publikacji wykorzystane zostały dane oraz informacje dostępne na stronach internetowych:
<http://natura2000.gdos.gov.pl/>; <http://www.gorczańskipark.pl> [dn.: 23, 24.08.2018 r.]; <http://krakow.rdos.gov.pl/>; <https://www.gdos.gov.pl/>

Powiatowe Centrum Ekologiczne
ul. Józefa Marka 9, 34-600 Limanowa
tel. (+48) 18 333 78 77
e-mail: pce@powiat.limanowski.pl
www.powiat.limanowski.pl

Starostwo Powiatowe w Limanowej
Wydział Gospodarowania Nieruchomościami i Ochrony Środowiska
ul. Józefa Marka 9
tel. (+48) 18 333 78 00
www.powiat.limanowski.pl

Zadanie finansowane ze środków
Wojewódzkiego Funduszu
Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej w Krakowie

SPIIS TREŚCI

SŁOWO WSTĘPNE	5
FORMY OCHRONY PRZYRODY – OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA	6
GORCZAŃSKI PARK NARODOWY	12
REZERWATY PRZYRODY – OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA	28
REZERWAT PRZYRODY ŚNIEŻNICA	32
REZERWAT PRZYRODY LUBOŃ WIELKI	36
REZERWAT PRZYRODY KOSTRZA	40
REZERWAT PRZYRODY MOGIELICA	44
SIEĆ NATURA 2000 - OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA	48
GORCE PLB120001	54
OSTOJE NIETOPERZY BESKIDU WYSPOWEGO PLH120052	60
OSTOJA GORCZAŃSKA PLH120018	84
KOSTRZA PLH120009	90
LUBOŃ WIELKI PLH120043	92
LUBOGOSZCZ PLH120081	94
ŁĄKI KOŁO KASINY WIELKIEJ PLH120082	96
UROCZYSKO ŁOPIEŃ PLH 120078	98
ŁOSOSINA PLH120087	102
RABA Z MSZANKĄ PLH120093	106
ŚRODKOWY DUNAJEC Z DOPŁYWAMI PLH120088	110
TARNAWKA PLH120089	114
POMNIKI PRZYRODY	118
POŁUDNIOWOMAŁOPOLSKI OBSZAR CHRONIONEGO KRAJOBRAZU	140
LEGENDA DO MAP	150
MAPA	151

STAROSTA LIMANOWSKI
JAN PUCHAŁA

Szanowni Państwo!

Mam zaszczyt przedstawić Państwu publikację o wyjątkowych walorach przyrodniczych Powiatu Limanowskiego.

Nasz teren obfituje w wiele form ochrony przyrody, zaczynając od Gorceńskiego Parku Narodowego, poprzez cztery rezerваты przyrody, 12 obszarów Natury 2000, kilkadziesiąt pomników przyrody, a kończąc na Południowomałopolskim Obszarze Chronionego Krajobrazu.

Od kilku lat staramy się łączyć walory przyrodniczo-leśne z aktywnym wypoczynkiem. Tworzymy trasy narciarstwa biegowego, szlaki rowerowe, a także ścieżki przyrodniczo-edukacyjne. Bioróżnorodność naszego regionu w połączeniu z przyrodą i kulturą stanowi niepowtarzalną całość.

Aby móc się o tym przekonać, zapraszam wszystkich do Powiatu Limanowskiego. W szczególności chciałbym polecić tę publikację wszystkim tym, którzy jeszcze nie mieli okazji odwiedzić Beskidu Wyspowego i Gorców.

Mam nadzieję, że publikacja ta przybliży chociaż w części zagadnienia dotyczące form ochrony przyrody i zachęci Państwa do aktywnego wypoczynku na łonie natury oraz obcowania z przyrodą, obok której nie da się przejść obojętnie.

Borsuk

Padalec

FORMY OCHRONY PRZYRODY

Ogólna charakterystyka

CZYM JEST OCHRONA PRZYRODY?

Przyroda obejmuje skomplikowany układ organizmów żywych wraz ze środowiskiem, w którym żyją oraz powiązania występujące między nimi. Składa się z przyrody żywej (inaczej ożywionej) oraz nieożywionej (fizyczne elementy środowiska). Całość tworzy ekosystem, czyli najważniejszą jednostkę funkcjonalną biosfery.

Wprowadzenie ochrony przyrody ma bezpośredni związek z ingerencją człowieka w środowisko naturalne. Działania podejmowane przez ludzi często doprowadzały do degradacji środowiska, dlatego pojawiła się konieczność ustanowienia ochrony. Elementy przyrody podlegające ochronie wybierane są na podstawie różnych czynników, m.in. wartości, zasad i tradycji w danym społeczeństwie, stopnia wiedzy przyrodniczej ludności i osób decyzyjnych w państwie oraz podpisanych konwencji i porozumień międzynarodowych (np. europejski program Natura 2000). Dawniej dużą rolę w nie do końca świadomej ochronie składników przyrody odgrywały wierzenia, gdyż niezwykle miejsca i formy uosabiane były z obecnością bóstw lub sił nadprzyrodzonych, co sprawiało, że ludność omijała je szerokim łukiem. Dzięki temu wiele z takich obiektów i obszarów przetrwało

do dzisiejszych czasów w nienaruszonej formie. Również zastrzeżenie sobie na wyłączność przez niektórych z dawnych władców wybranych elementów przyrody (np. lasy czy zwierzęta królewskie) sprawiło, że przetrwało wiele cennych gatunków oraz miejsc. Prawdziwa świadomość konieczności ochrony przyrody pojawiła się dopiero w drugiej połowie XIX wieku.

Przedmiotem ochrony są pojedyncze elementy przyrody żywej lub nieożywionej znajdujące się w danym miejscu bądź całe kompleksy obejmujące większe obszary (np. rezerwat przyrody). Ochrona może dotyczyć także konkretnego elementu przyrody, który będzie jej podlegał gdziekolwiek się pojawi (ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów). Pojedynczymi składnikami przyrody są dziko występujące rośliny, zwierzęta i grzyby, zwierzęta wędrowne, siedliska (w tym siedliska roślin, zwierząt i grzybów zagrożonych wyginięciem, rzadkich i chronionych), twory przyrody żywej i nieożywionej, kopalne szczątki roślin i zwierząt, zieleni w miastach i wsiach, drzewostany. Również krajobraz jako zespół określonych cech odznaczających dany fragment terenu objęty jest ochroną - zarówno krajobrazy naturalne, jak i te zmienione przez człowieka. Ochrona obejmuje nie tylko rzadkie i zagrożone gatunki roślin i zwierząt oraz zanikające

WARTO WIEDZIEĆ!

W Polsce kwestie ochrony przyrody reguluje **ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r.** Znajdują się w niej zapisy dotyczące celów, zasad i form ochrony przyrody.

Ustawa o ochronie przyrody wyróżnia następujące formy ochrony przyrody:

- parki narodowe
- rezerваты przyrody
- parki krajobrazowe
- obszary chronionego krajobrazu
- obszary Natura 2000
- pomniki przyrody
- stanowiska dokumentacyjne
- użytki ekologiczne
- zespoły przyrodniczo-krajobrazowe
- ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów

Każda z form ochrony przyrody spełnia inną funkcję i służy innemu celom.

Panorama spod szczytu Mogielicy

MOTYWY OCHRONY PRZYRODY

Motywy ochrony przyrody są różne i wynikają z wielu czynników. Najbardziej podstawowym z nich jest chęć podziwiania piękna i dzikości przyrody, która jest uważana w tym przypadku za wartość samą w sobie. Motyw ten wynika z pobudek czysto emocjonalnych i estetycznych. Ze względów przyrodniczo-naukowych ochrona służy badaniu struktury i funkcjonowania przyrody. Motyw społeczny związany jest z chęcią spędzania wolnego czasu w ładnych, ciekawych miejscach, a także z wypoczywaniem na łonie natury dla relaksu oraz w celu poprawy samopoczucia. Ze względów gospodarczych ochrona przyrody jest ważna, ponieważ pozwala poznać właściwości użytkowe przyrody oraz zachować pewne surowce, które mogą przydać się w przyszłości do ważnych celów (np. do produkcji leków). Motyw historyczno-naukowy polega na chronieniu przyrody, by mogła ona służyć przyszłym pokoleniom w takim samym stopniu jak pokoleniom żyjącym współcześnie.

Przyroda jako zbiór ekosystemów spełnia bardzo ważne zadania. Poza oczywistymi doznaniem estetycznymi odbieranymi podczas obcowania z naturą, przyroda utrzymuje i reguluje stosunki klimatyczne i wodne. Rodzaj roślinności i stan ekosystemów znacząco wpływają na poziom zanieczyszczeń w środowisku. Gleby, proces fotosyntezy i obieg składników odżywczych w przyrodzie mają pozytywne oddziaływanie na rolnictwo i leśnictwo, co z kolei wiąże się z produkcją żywności, drewna oraz włókien naturalnych.

PROGRAMY OCHRONY GATUNKÓW

Umiejętności przystosowania się do warunków w środowisku powodują zróżnicowanie wśród organizmów żywych. Cechy genetyczne przekazywane pokoleniom zapewniają ciągłość gatunku, a wykształcone w procesie ewolucji osobniki o innych cechach pozwalają na dostosowanie się do zmieniającego się środowiska. Naturalnym jest, że słabe jednostki, niepotrafiące się przystosować do nowych warunków giną. W wyniku działalności człowieka środo-

WARTO WIEDZIEĆ!

Ustawa określa **kompetencje starosty w zakresie ochrony przyrody**. Do jego zadań należy między innymi:

- popularyzowanie tematyki ochrony przyrody wśród lokalnej społeczności oraz kształtowanie właściwych postaw,
- wydawanie zgody na zmiany w planie zagospodarowania przestrzennego (zmiana przeznaczenia terenów, na których znajduje się starodrzew),
- prowadzenie rejestru zwierząt podlegających ochronie,
- wydawanie zezwolenia na wycinkę drzew i krzewów znajdujących się na terenie gminy oraz nakładanie kar pieniężnych za wycinkę bez wymaganej zgody,
- wydawanie opinii dotyczących utworzenia parku krajobrazowego.

siedliska, ale także typowe elementy przyrody, które na danym obszarze są bardzo dobrze wykształcone.

CELE OCHRONY PRZYRODY

Głównym celem ochrony przyrody jest utrzymanie procesów ekologicznych i stabilności ekosystemów, zachowanie różnorodności biologicznej, dziedzictwa geologicznego i paleontologicznego oraz zapewnienie ciągłości gatunków. Ważnym celem jest także ochrona walorów krajobrazowych, utrzymywanie lub przywracanie siedlisk przyrodniczych, jak również kształtowanie właściwych postaw człowieka wobec przyrody. Realizacja celów następuje poprzez odpowiednie formułowanie założeń strategicznych, programów ochrony, koncepcji i planów zagospodarowania przestrzennego. Dokonuje się ona także w chwili obejmowania składników przyrody konkretnymi formami ochrony. Edukowanie, informowanie i działania promocyjne w zakresie ochrony przyrody oraz prowadzenie badań naukowych również służą realizacji celów ochrony.

wisko jest niszczone, a wraz z nim także cenne siedliska. Wymieranie gatunków jest poważnym problemem, gdyż jest to strata dla całego ekosystemu i zaburza jego stabilność. Dlatego stworzone zostały programy ochrony gatunków zagrożonych: **ochrona „in situ”** oraz **ochrona „ex situ”**. Pierwsza z nich polega na prowadzeniu zabiegów ochronnych w ich naturalnym miejscu występowania. Prowadzi się ją przez odtwarzanie i powiększanie obszarów, na których występują określone gatunki, reintrodukcją gatunków na terenach, na których już wyginęły, wprowadzanie zakazów niszczenia, zabijania, łowienia. Ochrona „ex situ” oznacza działania prowadzone poza naturalnym środowiskiem życia. Polega na przetrzymywaniu oraz rozmnażaniu gatunków w specjalnych warunkach w fermach, ogrodach botanicznych i zoologicznych, krzyżowaniu osobników jak najmniej spokrewnionych oraz konserwowaniu nasion i zarodków roślin w celu umożliwienia późniejszego odtworzenia.

Ochrona może przybrać formę ochrony ścisłej, czynnej, częściowej, krajobrazowej bądź gatunkowej. **Ochrona ścisła** polega na braku ingerencji w naturalne procesy zachodzące w przedmiocie ochrony oraz na zabezpieczeniu przed czynnikami zewnętrznymi. W kontekście gatunków oznacza nieprzerwaną ochronę wszystkich osobników danego gatunku. Ochrona częściowa dopuszcza natomiast możliwość zmniejszenia liczebności populacji oraz pozwala na pozyskiwanie osobników.

Ochrona czynna pozwala na działania zewnętrzne (tzw. zabiegi ochronne), ale tylko w przypadku uzasadnionej potrzeby. Ma pomóc w utrzymaniu stanu przyrody na pożądanym poziomie, który istniał w momencie ustanawiania ochrony. Przykładowo rezerwat pozostawiony „sam sobie” może utracić swoją wartość. Jeśli na terenie rezerwatu ochroną objęte są rzadkie gatunki roślin, a w ich sąsiedztwie wyrosły chwasty zagrażające populacji, wówczas ochrona czynna pozwala na usunięcie obcych gatunków. Stan rezerwatu jest zależny od wielu czynników, również od gospodarki prowadzonej na jego terenie. Zwierzęta wypasane przez lata na po-

Czubatka

lanie tworzą miejsce dobrze nasłonecznione. W przypadku zaprzestania tej działalności rośliny przystosowane do takich warunków zaczną powoli wymierać nie potrafiąc przystosować się do nowych warunków. Ochrona czynna może też mieć na celu osiągnięcie stanu przyrody określonego w planie ochrony.

Ochrona krajobrazowa polega na ograniczonym prowadzeniu gospodarki leśnej, rolnej lub rybackiej, w taki sposób, by zachować charakterystykę danego krajobrazu. W takiej strefie możliwy jest ruch turystyczny, ale tylko po wytyczonych szlakach. Ochrona gatunkowa obejmuje rzadkie, zagrożone wyginięciem, dziko występujące gatunki roślin, zwierząt i grzybów oraz ich siedliska.

FORMY OCHRONY PRZYRODY

Zgodnie z ustawą obowiązującą w Polsce wyróżnia się dziesięć form ochrony przyrody.

Parki narodowe tworzy się na obszarach o powierzchni co najmniej 1000 ha, ochronie podlega cała przyroda. Są to miejsca wyróżniające się spośród otoczenia szczególnie cenny-

WARTO WIEDZIEĆ!

Ochrona czynna występuje w kilku wariantach:
- **stabilizacja** – polega na utrzymywaniu stanu przyrody na stałym poziomie i zapobieganiu niekorzystnym zmianom,
- **renaturalizacja** – oznacza proces odtwarzania wcześniej istniejących warunków, czyli usuwania niekorzystnych zmian,
- **kreacja** – ma na celu przebudowę aktualnego stanu przyrody.

W powiecie limanowskim są dwa projektowane parki krajobrazowe:

- Projektowany Łososińsko-Żegociński Park Krajobrazowy
- Projektowany Kamienicki Park Krajobrazowy

Paź królowej

Goryczka trojeściowata

Rozpucz

mi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, społecznymi, kulturowymi, edukacyjnymi. **Rezerwy przyrody** obejmują znacznie mniejsze powierzchnie niż parki narodowe. Ustanawiane są w celu ochrony obszarów zachowanych w naturalnym lub mało zmienionym stanie, ale także ekosystemów, ostoi, siedlisk oraz elementów przyrody nieożywionej. **Parki krajobrazowe** są tworzone w celu ochrony wartościowych pod względem przyrodniczym, historycznym, kulturowym i krajobrazowym terenów. Parki są udostępniane turystom w celach rekreacyjnych. Na **obszarach chronionego krajobrazu** ochronie podlega krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach oraz korytarze ekologiczne. W przeciwieństwie do parków krajobrazowych nie posiadają planu ochrony. Kolejną formą są **obszary Natura 2000**, które funkcjonują od momentu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej. Program sieci obszarów obejmuje cenne i zagrożone siedliska oraz gatunki na terenie całej Unii regulowany jest dwoma dyrektywami: ptasią i siedliskową. **Pomniki przyrody** to pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska, wyróżniające się wyjątkowymi cechami. Najczęściej występującymi pomnikami przyrody są drzewa, a także krzewy, wodospady, skały, jaskinie. **Stanowiska dokumentacyjne** obejmują miejsca, w których występują m.in. formacje geologiczne, skamieniałości, twory mineralne, jaskinie, kopalne szczątki roślin lub zwierząt. **Użytki ekologiczne** chronią pozostałości ekosystemów cennych ze względu na różnorodność biologiczną, np. naturalne zbiorniki wodne, bagna, torfowiska, kępy drzew, wydmy, starorzecza, wychodnie skalne, stanowiska i siedliska przyrodnicze. **Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe** otaczają ochroną fragmenty krajobrazu odznaczającego się walorami widokowymi i estetycznymi. Celem ostatniej formy ochrony – **ochrony gatunkowej roślin, zwierząt i grzybów** – jest zapewnienie przetrwania dziko występujących, rzadkich i zagrożonych wyginięciem gatunków.

Wszystkie zarejestrowane formy ochrony przyrody umieszczone są w Centralnym Rejestrze prowadzonym przez Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska na podstawie danych przekazywanych przez regionalnych dyrektorów oraz inne zobligowane do tego organy.

FORMY OCHRONY PRZYRODY W POWIECIE LIMANOWSKIM

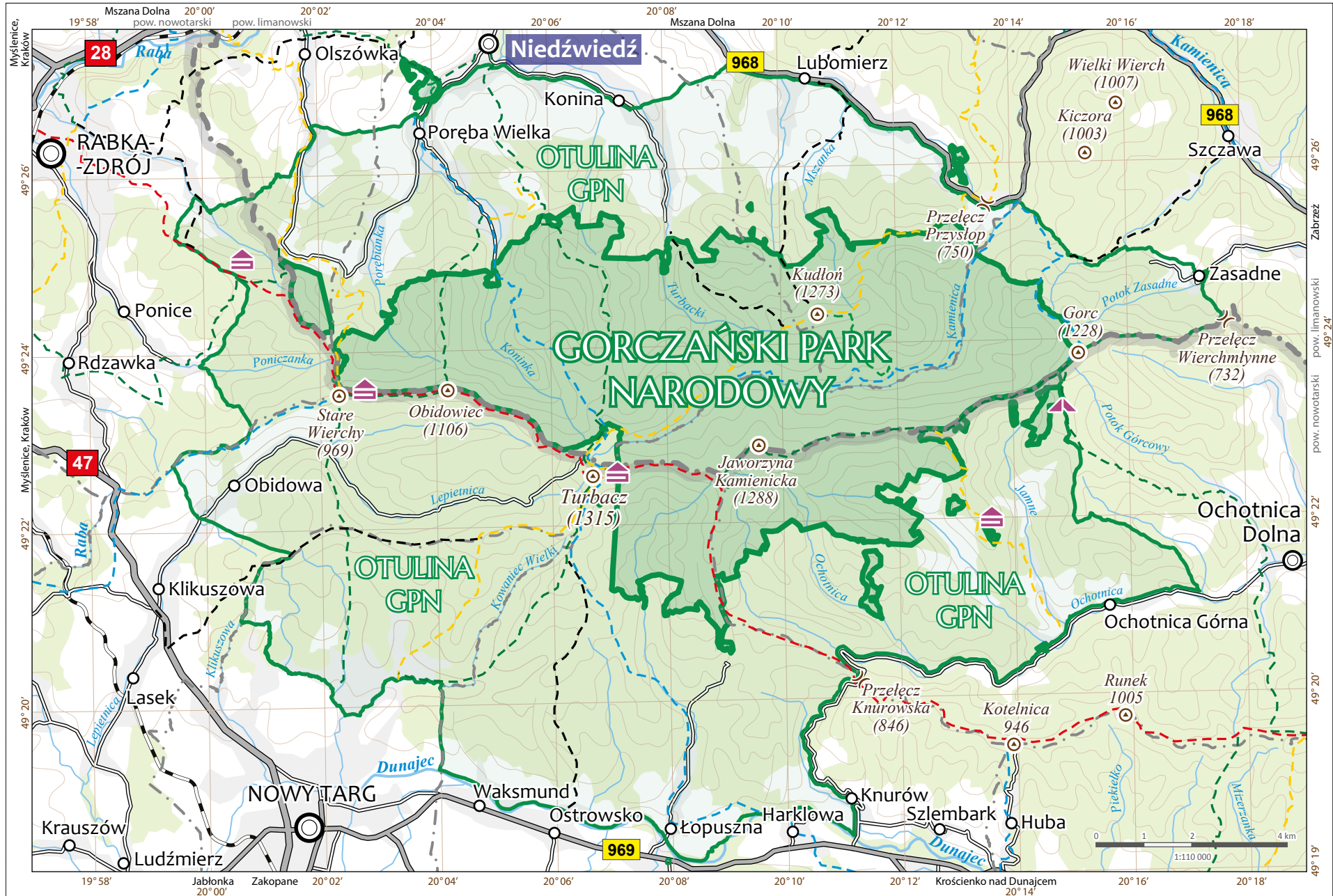
W powiecie limanowskim występują niektóre formy ochrony przyrody. Znajduje się tutaj Gorczański Park Narodowy, utworzony w 1981 roku i mający powierzchnię blisko 7030 ha. Są cztery rezerwy przyrody: „Śnieżnica” - zlokalizowany w gminie Dobra, „Luboń Wielki” – położony w obrębie gminy Mszana Dolna, „Kostrza” – usytuowany w gminach Jodłownik i Limanowa oraz „Mogielica” – znajdujący się na terenach gmin Dobra i Słopnice. Powiat limanowski znajduje się również w granicach Południowomałopolskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. Spośród 64 pomników przyrody aż 56 z nich stanowią drzewa lub grupy drzew. Pozostałe pomniki to jaskinia na Łopieniu, rów rozpadlinowy, dwa wodospady, dwa koryta potoków, ściana skalna oraz grzbiet osuwiskowy na Krzystonowie. Na terenie powiatu znajduje się 12 obszarów Natura 2000: „Gorce”, „Ostoje Nietoperzy Beskidu Wyspowego”, „Ostoja Gorczańska”, „Kostrza”, „Luboń Wielki”, „Lubogoszcz”, „Łąki koło Kasiny Wielkiej”, „Uroczysko Łopień”, „Łososina”, „Raba z Mszanką”, „Środkowy Dunajec z dopływami”, „Tarnawka”.

Mysikrólik

Panorama Tatr z Przełęczy Słopnickiej

Fragment szlaku czerwonego ze szczytu Turbacza do znajdującego się poniżej schroniska

GORCZAŃSKI PARK NARODOWY

Gorczański Park Narodowy jest jednym z 23 parków narodowych w Polsce. Został utworzony w 1981 r. na podstawie Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 8 sierpnia 1980 r. Od 1997 r. park otacza otulina (16 647 ha) zapewniająca ochronę przed zagrożeniami płynącymi z zewnątrz. Park składa się ze zwartego kompleksu (ok. 97% powierzchni) oraz 15 enklaw. Zlokalizowany jest w centralnej części Gorców, a administracyjnie leży na terenie powiatu limanowskiego (77,8%) i nowotarskiego (22,2%). Największa część parku znajduje się w gminie Niedźwiedź, bo aż 42%, a także w gminach: Kamienica – 19%, Mszana Dolna – 16%, Ochotnica Dolna – 14% oraz Nowy Targ – 9%. Dyrekcja Gorczańskiego Parku Narodowego ma swoją siedzibę w Porębie Wielkiej.

W centralnym punkcie Gorców znajduje się Turbacz (1310 m n.p.m.), od którego w sposób promienisty rozchodzą się grzbiety. Na nich pojawiają się liczne wzniesienia w formie stożków lub kopuł, np. Przysłop, Kiczora, Kopieniec. Sam szczyt Turbacza nie leży w obrębie Gorczańskiego Parku Narodowego, dlatego najwyższym wzniesieniem parku jest Jaworzyna Kamienicka (1288 m n.p.m.). Krajobraz parku uzupełniają liczne wychodnie skalne, które występują samotnie, jak na przykład „Czubaty Groni” pod Przysłopem, lub w skupiskach, jak chociażby „Białe Skąły” na zboczach Gorca Tro-

szackiego. Warte uwagi są również grupy skał na stokach Kudłonia z charakterystycznym „Kudłońskim Baczem”. Na terenie parku znajdują się jaskinie powstałe w osuwiskach, z których największą jest jaskinia zwana „Zbójcką Jamą”.

CEL UTWORZENIA PARKU

Celem utworzenia Gorczańskiego Parku Narodowego było przede wszystkim zachowanie i ochrona pozostałych fragmentów puszczy karpackiej o charakterze naturalnym lub nawet pierwotnym. Zgodnie z zapisami art. 14 ustawy o ochronie przyrody, jednym z głównych celów statutowych Parku jest poznanie i zachowanie całości ekosystemów przyrodniczych, a także odtwarzanie zniekształconych i zanikłych elementów rodzimej przyrody. Dla realizacji wspomnianych zadań Parku, wyróżniono w jego obrębie obszary objęte ochroną ścisłą, czynną i krajobrazową.

Ochroną ścisłą objęto w Parku ok. 3 611 ha najlepiej zachowanych lasów i borów oraz niektóre polany. Celem tej ochrony jest utrzymanie naturalnych procesów przyrodniczych. Osiąga się to poprzez całkowite i trwałe zaniechanie

data utworzenia: rok 1981

powierzchnia: 7029,85 ha

obszar administracyjny: gm. Niedźwiedź, Kamienica, Mszana Dolna, Ochotnica Dolna, Nowy Targ

typ parku: górski

Dziurawiec czteroboczny

Czarnogłówka

Listkowiec cytrynek

bezpośredniej ingerencji człowieka. Zabiegi ochronne realizowane są na terenach objętych **ochroną czynną i krajobrazową**. Wyróżnia się trzy podkategorie ochrony czynnej: **ochronę czynną zachowawczą, stabilizującą i renaturalizacyjną**.

Ze względu na występowanie rzadkich w skali europejskiej gatunków ptaków, tj.: głuszca, dzięcioła białogrzbietego, sóweczki i puszczyka uralskiego, GPN został włączony do rządowego projektu sieci **Natura 2000** jako Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków – „Gorce”. Teren Parku i jego otoczenie wchodzi też w skład Specjalnych Obszarów Ochrony Siedlisk o nazwie „**Ostoja Gorczańska**”.

Kompleks leśny GPN zajmuje ok. 95% powierzchni parku. Ochronie podlegają także polany reglaowe, mające duży wpływ na różnorodność szaty roślinnej. To na nich można spotkać rzadkie i zagrożone gatunki roślin naczyniowych. Przedmiotem ochrony są również grzyby i inni przedstawiciele flory, zwłaszcza gatunki alpejskie i subalpejskie. Ochroną objęte są także zwierzęta. Park jest ostoją dla różnych gatunków górskich, borealnych i puszczańskich oraz ponad 100 gniazdujących gatunków ptaków. Ponadto celem ustanowienia parku narodowego było zapewnienie ochrony naturalnych procesów zachodzących na jego obszarze, zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz naturalnego krajobrazu górskiego odznaczającego się wyjątkowym ukształtowaniem terenu. Ważnym celem jest także prowadzenie badań naukowych i monitorowanie procesów zachodzących w ekosystemach, edukowanie dzieci, młodzieży i dorosłych w zakresie ochrony przyrody oraz samego parku. Istotnym celem jest również udostępnianie szlaków pieszych, rowerowych i konnych dla ruchu turystycznego.

PRZYRODA GPN

W Gorczańskim Parku Narodowym, jak i w całym Gorcach, panuje typowo górski klimat, w którym wyodrębnia się trzy piętra. Do 600 m n.p.m. mamy do czynienia z piętrzem umiarkowanie ciepłym, następnie – wspinając się do 1100

m n.p.m. - z umiarkowanie chłodnym, a powyżej pojawia się piętro chłodne. Od wysokości uzależniona jest nie tylko temperatura powietrza, ale również wielkość opadów – im wyżej, tym suma opadów jest większa. Cechą charakterystyczną klimatu gorczańskiego jest ciepła i długa jesień oraz chłodna, późna wiosna, nieraz z porywistym wiatrem halnym. Na tym terenie występują spore amplitudy temperatur, a w miesiącach jesienno-zimowych w dolinach zalegają mgły.

Pasma Gorców zbudowane jest z piaskowców, zlepieńców i łupków. Powstały one w okresie kredy i trzeciorzędu, są głębokomorskimi osadami. Dużą część zajmują także gruboławicowe piaskowce z paleocenu i eocenu. W dolnych partiach masywu występują łupki o czerwonym zabarwieniu spowodowanym tlenkiem żelaza. U podnóża Gorców, m.in. w okolicach Mszany Dolnej, Mszany Górnej i Niedźwiedzia, znajdują się okna tektoniczne odsłaniające płaszczowinę przedmagurską. Na wspomnianych utworach fliszowych wykształciły się różne typy gleb, m.in. brunatne i bielcowe.

Najdłuższą rzeką na obszarze Gorczańskiego Parku Narodowego jest Kamienica. Ma w obrębie parku 10,5 km długości, natomiast w całym Gorcach 33 km. W górnym biegu nazywana jest Kamienickim Potokiem. Do większych cieków przepływających przez obszar Parku zalicza się też potok Olszowy i potok Łopuszna. Strumyki górskie, które swoje źródła mają na północnych i zachodnich zboczach tworzą dorzecze Raby. Potoki mające początek na stokach wschodnich, południowych i częściowo zachodnich stanowią dorzecze Dunajca.

Przyroda Gorców ewoluowała przez lata. Początkowo obszar ten porastała puszcza karpacka, która obejmowała prawie całe Gorce. Rośliny wrażliwe na ocienienie znajdowały wówczas odpowiednie warunki do wzrostu jedynie na skałach, przy potokach lub na śródleśnych młakach. Jednak wraz z biegiem lat człowiek zaczął coraz bardziej ingerować w przyrodę Gorców i w ten sposób zmienił ich pierwotny

Widok z miejsca katastrofy samolotu sanitarnego pod Obidowcem

Przebywając na terenie Gorczyńskiego Parku Narodowego należy:

- 1) zapoznać się z obowiązującymi zasadami i przestrzegać ich,
- 2) respektować znaki nakazu i zakazu,
- 3) stosować się do informacji na stronie internetowej GPN i Grupy Podhalańskiej GOPR,
- 4) używać odpowiedniego sprzętu wymaganego przy danej aktywności,
- 5) rozważnie wybierać rodzaj aktywności, adekwatnie do umiejętności, stanu zdrowia, pogody i innych warunków,
- 6) przestrzegać poleceń pracowników parku i ratowników GOPR.

Poruszając się po parku należy pamiętać przede wszystkim o tym że:

- 1) niesprzyjające warunki pogodowe stwarzają niebezpieczeństwo dla życia i zdrowia,
- 2) jest dozwolone tylko w ciągu dnia i tylko po wyznaczonych szlakach,
- 3) na niektórych obszarach pobierane są opłaty za wstęp,
- 4) na szlakach dopuszczających równocześnie ruch pieszy, rowerowy i konny pierwszeństwo mają w kolejności: piesi, poruszający się konno, rowerzyści, a na szlakach pieszych i narciarskich pierwszeństwo należy do pieszych,
- 5) grupy zorganizowane nie mogą liczyć więcej niż 30 osób i muszą być pod opieką przewodnika, przodownika, pracownika parku lub innych osób upoważnionych,
- 6) podróżowanie na rowerze lub konno może odbywać się w grupach do 5 osób i wyłącznie po znakowanych trasach, dodatkowo wjazd konno na teren parku musi zostać zgłoszony w dyrekcji parku lub u leśniczego,
- 7) turystyka narciarska może być realizowana tylko na szlakach pieszych, a narciarstwo zjazdowe na wyznaczonych do tego celu stokach,
- 8) może zdarzyć się, że niektóre szlaki zostaną czasowo zamknięte, a informacja o tym pojawi się na stronie GPN oraz na trasie.

Kowalik

Myszolów

Żywiec gruczołowaty

Starzec gajowy

Strzyżyk

charakter. Z czasem pojawiało się coraz więcej polan reglowych, które powstawały wskutek wycinki lasów i wypasania owiec oraz bydła. Dzięki temu procesowi świat roślin na obszarze Gorców stał się bogatszy. Pojawiły się dogodne warunki dla rozwoju roślin, które wymagały dużej ilości światła.

Około 95% powierzchni Gorczańskiego Parku Narodowego stanowi obszar leśny – wspomniane już wcześniej pozostałości puszczy karpackiej. Regiel górny występuje powyżej 1150 m n.p.m. i rośliny mają tutaj utrudnione warunki do wzrostu poprzez krótszy okres wegetacyjny. Roślinność regła dolnego sięga od 600 m do 1150 m n.p.m., gdzie warunki glebowe i temperaturowe są optymalne dla ich wzrostu. To piętro górskie porasta żyzna buczyna karpacka z domieszką jodły, świerka, jaworu lub wiązu górskiego, stanowiąca ok. 60% powierzchni parku. Na wiosnę runo leśne porasta bujną roślinnością, gdy jeszcze bezlistne drzewa nie zabierają im słońca. Wówczas zakwita żywiec gruczołowaty, śnieżyczka przebiśnieg, kokorycz pusta, żywiec cebulkowy, zawilec gajowy, czosnek niedźwiedzi. Na stromych zboczach i szczytach spotkać można borówkę czarną i kosmatkę gajową.

W dolinach potoków rośnie olszyna górską, a na terenach bagiennych pojawiają się charakterystyczne kaczerńce – knieć błotna. Niskie partie regła dolnego w północnej części Gorców porasta bór jodłowo-swierkowy z domieszką buków lub innych drzew liściastych. Runo leśne jest tutaj uboższe niż w buczynach, a rośliny lubią kwaśną ziemię. Reprezentantami tego obszaru są: borówka czarna, widłaki, podbiałek alpejski, paprocie (a wśród nich: podrzeń żebrowiec, nercznica szerokolistna, wietlica samicza), mchy (m.in. złotowłos strojny, rokietnik pospolity, płonnik pospolity). W górnym reglu runo jest bardzo podobne. Pośród świerczyny z domieszką jarzębiny rosną mchy (płoniki, torfowce, płaszczonice) oraz paprocie (m.in. wietlica alpejska). Na wilgotnych terenach występują zbiorowiska ziołoroślowe, na których rosną głównie łopuszyny z lępieznikiem białym, różowym i wyłysiałym. Na takich obszarach zakwita także omieg górski, miłosna górską, parzydło leśne,

modrzyk górski, tojad mocny. Przy stromych potokach pojawiają się, mchy (np. źródlikowiec tujowaty, bagnik wapienny) oraz rzadko rośliny naczyniowe (m.in. rzeżucha gorzka, zarzyczka górską).

Na terenie Gorczańskiego Parku Narodowego zostało stwierdzonych ok. 850 gatunków roślin naczyniowych. Miejscem występowania około 130 gatunków spośród nich są wyłącznie wykaszane łąki i wypasane polany. Dla ok. 150-200 kolejnych gatunków polany są głównym miejscem występowania. Największe i najciekawsze zbiorowiska flory to:

- **łąka mietliczowo-mietlicowa** - zajmuje polany reglowe, występuje dzięki stałemu użytkowaniu polany przez człowieka i nawozom organicznym, ma charakter trawiasty, reprezentantami łąki są: mietczyk dachówkowaty, przywrotnik pasterski, chaber ostrołuskowy, mietlica pospolita, tomka wonna, śmiałek darniowy, kostrzewa czerwona;
- **łąka rajgrasowa** – pojawia się tylko na najniższych polanach, jest okresowo nawożona i koszona, występują na niej zwłaszcza: rajgras wyniosły, bodziszek łąkowy;
- **łąka bliźniczkowa (psia)** – powstaje na zubożałych obszarach, dominującą rośliną jest bliźniczka psia trawka tworząca gęstą murawę, oprócz niej występują: borówka czarna, kostrzewa czerwona, pięciornik kurze ziele, kosmatka licznokwiatowa, turzyca pigułkowata, jastrzębiec pospolity;
- **traworośla z wiechliną** – znajdują się w wyższych partiach (powyżej 1000 m n.p.m.), wolą miejsca zacienione i wilgotne, nierzadko na obrzeżach lasu, rosną tutaj m.in.: ciemiężca zielona, wiechlina, jastrzębiec pomarańczowy;
- **młaka kozłkowo-turzykowa** – występuje na terenach podmokłych, na glebach bagiennych, tworzą ją warstwa mchów i warstwa zielna, roślinami reprezentującymi ten typ zbiorowiska są np.: wełnianka (szerokolistna i wąskolistna), kozłek całolistny oraz turzyce: dwupienna, Davalla, żółta, pospolita, prosowata, gwiazdkowata;
- **łąka ostrożeńiowa** – kwieciste ziołorośla zlokalizowane w pobliżu młak, na próchnicznych glebach, z niewielką ilością traw, najbardziej charakterystyczna roślina to ostrożeń łąkowy;
- **borówczyska** – pojawiają się na polanach, na których zaprzestano koszenia i wypasu, stopniowo się rozprzestrzenia,

Fragment szlaku czerwonego z Turbacza na Stare Wierchy

Jarzab pospolity

dominującą rośliną jest oczywiście borówka czarna, ale występują też świerki oraz bliźniczka psia trawka, jest formą przejściową pomiędzy borem górnoeregłowym a łąką bliźniczkową.

Królestwo grzybów w Gorczańskim Parku Narodowym jest jak dotąd opisano 328 gatunków grzybów, w tym 254 gatunki z gromady podstawczaki i 74 gatunki z gromady workowce. Spośród wszystkich stwierdzonych w parku gatunków 14 jest chronionych: kolczakówka pomarańczowa, kolczakówka modrawa, kolczakówka kieliszkowata, kolczakówka czarna, kolczakówka wonna, kurzawka bagienna, jodłownica górską, siatkoblaszek maczugowaty, dwupierścieniak cesarski, szyszkowiec łuskowaty, szmaciak gałęzisty, szmaciak krótkotrzonowy, gwiazdosz uwieńczony, sopłówka jodłowa.

Porosty (inaczej grzyby zlichenizowane) stanowią organizmy złożone z grzybów oraz fotosyntetyzujących glonów lub sinic. Nazwa gatunkowa porostu dotyczy komponentu grzybowego. Na terenie Gorczańskiego Parku Narodowego odnotowano ok. 480 gatunków porostów. Ich okazy znajdują się w niedostępnym dla turystów Herbarium Gorczańskiego Parku Narodowego oraz w Herbarium Instytutu Botaniki PAN w Krakowie.

Obszar Gorczańskiego Parku Narodowego jest miejscem bytowania wielu gatunków zwierząt. Fauna parku jest bardzo zróżnicowana i ma typowo karpaccy charakter. Stwierdzono tutaj ponad 180 gatunków kręgowców, a wśród nich 125 gatunków ptaków, 46 gatunków ssaków, 8 gatunków płazów, 5 gatunków gadów oraz 4 gatunki ryb.

Wśród **ssaków** są gatunki drapieżne, parzystokopytne, zajękocształtne, gryzonie i owadożerne. Spośród 12 gatunków drapieżników występujących na terenie Parku najbardziej interesujące są wilki i rysie, które są bardzo cenne, gdyż ściśle wiążą się z pierwotną puszcza karpaccy. Mimo dobrych warunków bytowania ich populacja jest

tutaj niewielka – wilków od 3 do 8 sztuk, a rysie w granicach 3-5. Te drugie żyją na niedostępnych terenach porośniętych starodrzewem i pokrytych wychodniami skalnymi. Do grupy małych drapieżników żyjących w Parku zalicza się 6 gatunków - w tym wydrę oraz borsuka. Wydrę spotkać można w dolinach potoków, natomiast borsuk zamieszkuje kompleksy leśne, a w okolicach łąk kopie podziemne korytarze. Do rodziny łasicowatych należy także kuna leśna i domowa oraz gronostaj i łasica. Kuny polują w nocy, w przeciwieństwie do łasic i gronostajów, które pożywienia szukają w dzień.

W lasach parku bytują sarny, jelenie i dziki, czyli przedstawiciele zwierząt parzystokopytnych. Są one ważnym ogniwem ekosystemu leśnego. Na terenie parku występuje ok. 250 jeleni, których donośne odgłosy słychać każdej jesieni. Znacznie mniejsza liczebność saren jest uwarunkowana obecnością rysie. Jest ich ok. 130. Najczęściej można je zaobserwować na granicy lasu oraz na polanach. Z kolei dziki przebywają w niższych partiach lasu.

Nornica ruda, mysz leśna i mysz zaroślowa to przedstawiciele gryzoni występujących na terenie Gorczańskiego Parku Narodowego. W dolnoeregłowym lesie bukowym spotkać można popielicę, w górnoeregłowych świerczynach występuje koszatka, a w zaroślach i lasach liściastych orzesznica. Z gryzoniami często mylone są ryjówki, które należą do przedstawicieli ssaków owadożernych. Można tu wymienić ryjówkę aksamitną, ryjówkę małą i górską. Do rodziny ryjówkowatych należy również rzęsosek rzeczek i rzęsosek mniejszy. W grupie zwierząt owadożernych znajduje się także jeż europejski, kret oraz nietoperz. W parku znajduje się 8 gatunków nietoperzy. Są to: nocek duży, nocek wąsatek, nocek Brandta, nocek rudy, gacek brunatny, karlik większy oraz wpisane do „Polskiej Czerwonej Księgi Zwierząt”, która stanowi rejestr gatunków zagrożonych - mroczek posrebrzany i mroczek pozłocisty.

Wilki i niedźwiedź na wspólnym spacerze

ZAKAZY OBOWIĄZUJĄCE NA TERENIE GORCZAŃSKIEGO PARKU NARODOWEGO

Zabrania się w szczególności:

- umyślnego zabijania lub łapania zwierząt, zbierania lub niszczenia jaj, płoszenia zwierzyny, zbierania poroży, niszczenia nor, gniazd i legowisk (oraz innych miejsc będących dla zwierząt schronieniem lub miejscem rozrodu),
- zrywania lub niszczenia roślin i grzybów,
- niszczenia lub zanieczyszczenia elementów przyrody,
- zostawiania po sobie śmieci,
- zabierania skał (w tym torfu), skamieniałości, minerałów,
- rozpalania ognisk w miejscach niedozwolonych, palenia papierosów, używania otwartego ognia,
- prowadzenia działalności wytwórczej, handlowej i rolniczej,
- łowienia ryb,
- poruszania się poza wyznaczonymi do tego szlakami,
- wprowadzania psów (z wyjątkiem psa pasterskiego do wypasu owiec),
- wspinaczki, eksploracji jaskiń i zbiorników wodnych w miejscach niedozwolonych,
- wjazdu pojazdów mechanicznych poza wyjątkami,
- umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń niezwiązanych z tematyką parku,
- zakłócania ciszy,
- biwakowania w miejscach niedozwolonych,
- niszczenia zabytków i obiektów,
- niszczenia tablic informacyjnych i znaków,
- korzystania z motolotni, lotni i spadolotni.

Pełzacz leśny

WARTO WIEDZIEĆ!

GŁUSZEC (*Tetrao urogallus*) - jest cennym okazem ptaków na terenie Gorczańskiego Parku Narodowego. Jego miejscem bytowania jest świerczyna w najwyższych partiach Górców. Jest to gatunek bardzo rzadki, którego populacja na terenie parku jest względnie stała. Głuszec jest jednym z najpiękniejszych polskich ptaków. Kiedyś był w Polsce cennym gatunkiem łownym. Zabijany dla mięsa, ale przede wszystkim dla niezwykle cennego trofeum i doznań jakie myśliwemu zapewniały polowania na tokach. To największy ptak grzebiący Europy. Cechuje go wyraźny dymorfizm płciowy. Samiec jest znacznie większy i piękniej ubarwiony od samicy.

W koronach drzew znajdują schronienie i mieszkanie rzadkie gatunki **ptaków**, dzięki czemu obszar Gorczańskiego Parku Narodowego został włączony do sieci obszarów chronionych **Natura 2000**. Występuje tutaj około 125 gatunków ptaków, z czego ok. 105 jest lęgowych. Wśród nich 15 gatunków znajduje się w „Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt”, a 18 w załączniku I dyrektywy ptasiej. Na terenie Parku występują ptaki z rodziny wróblowatych, m.in.: zięba, pokrzewka czarnołbista, strzyżyk, piecuszek, pokrzywnica, mysikrólik, pierwiosnek, pełzacz leśny, kowalik. Występują tutaj wszystkie krajowe gatunki sikor, wśród których najliczniejsze są: sikora sosnowka, sikora czarnogłowa oraz czubatka, bogatka, sikora uboga, modraszka. Rodzinę muchołówko-

watych na obszarze Parku reprezentują: muchołówka mała gniazdująca w buczynie, a w niższych lasach muchołówka szara i żałobna. W dolnym reglu spotkać można siniaka oraz grzywacza, który jest największym polskim gołębiem. Na skraju Parku sporadycznie usłyszeć można turkawkę, za to w głębi lasu często występuje rudzik oraz kos. Przedstawicielem awifauny borealno-alpejskiej jest drozd obroźny gniazdujący w borach iglastych. Do rodziny drozdowatych należą również drozd śpiewak oraz paszkot. Wszyscy przedstawiciele drozdowatych pięknie śpiewają - zarówno o świcie, jak i o zmierzchu. Pośród świerków zamieszkuje krzyżodziób świerkowy, żywiący się nasionami tych drzew. Spotkać można także czyża, gila oraz orzechówkę z rodziny krukowatych, do których należy też sójka, wrona siwa oraz kruk. Gorczański Park Narodowy stwarza odpowiednie warunki do bytowania dzięciołów. Na obszarze Parku pojawia się dzięcioł duży i dzięcioł czarny. W lasach iglastych mieszka dzięcioł trójpalczasty, a w liściastych i mieszanych występuje dzięcioł biało-grzbiety. W dolnych partiach lasu spotkać można dzięcioła zielonego, dzięcioła zielonosiwego i rzadko dzięciołka. W dziuplach dzięciołów schronienie znajdują też inne gatunki ptaków, np. siniak, kowalik, pleszka, sikora, sowa włochatka, sóweczka. Z większych sów w parku żyją puszczyk uralski, puszczyk zwyczajny, puchacz i sowa uszata, które potrzebują znacznie większych dziupli lub gniazd dużych drapieżników.

Cennym okazem ptaków na terenie Gorczańskiego Parku Narodowego jest **głuszec**, którego miejscem bytowania jest świerczyna w najwyższych partiach Górców. Do rodziny kuraków należy także jarząbek (liczna populacja). W wysokich górach od czasu do czasu pojawia się również bażant. Do ptaków drapieżnych spotykanych na terenie parku zalicza się: myszołów zwyczajny - należący do rodziny jastrzębiowatych i żywiący się drobnymi kręgowcami i padliną, trzmiełojad - polujący na owady, gady, płazy, małe ptaki i ssaki, pustułka - chwytająca nad polanami gryzonie, kobuz - należący do sokołowatych i żywiący się dużymi owadami i małymi ptakami. Kolejnymi podniebnymi drapieżnikami są sokoły, które zajmują opuszczone gniazda innych ptaków. Jastrzębie najchę-

Samiec głuszcza

Salamandra plamista

niej polują na gołębie, grzywacze i sierpówki. Czasami żywią się nawet wiewiórkami, zającami, królikami i gryzoniami. Jastrząb poluje w samotności, a zdobyte pożywienie pozabawia pierza lub futra. Pokarm zjada w ukryciu, a jeśli ofiara jest duża – zostawia część na następny dzień. Dużym ptakiem drapieżnym jest również krogulec, który jest doskonałym myśliwym. W przeciwieństwie do myszołowa nie wypatruje pożywienia, lecz atakuje z zaskoczenia lecąc blisko ofiary. Teren Parku jest także ostoją dla dużego i rzadko spotykanego orła przedniego, który występuje blisko otwartych przestrzeni będących miejscem jego polowań oraz dla orlika krzykliwego, który jest najmniejszym w Polsce orłem.

W pobliżu cieków wodnych swoje miejsce znalazły bociany czarne, żywiące się rybami, płazami i bezkręgowcami. To obszar dogodny również dla pliszki górskiej, pluszcza, zimorodka. Na polanach znajdują się siedliska świergotka łąkowego, świergotka drzewnego oraz siwerniaka będącego gatunkiem borealno-alpejskim i zajmującego na miejsce łąkowe najwyższe polany. Świergotki i skowronki budują gniazda schowane pośród gęstych traw. Na polanach i łąkach występują również: derkacz (gatunek zagrożony w Europie), pokląskwa, białozytka, pliszka siwa, kopciuszek, gąsiorek, cierniówka, piegża, pokrzywnica, pierwiosnek, piecuszek. W parku występują także kukułki, będące jedynymi w kraju pasożytami łągowymi.

Żmija zygzakowata

Świat płazów na terenie Gorczańskiego Parku Narodowego reprezentuje 8 gatunków. Najlepszym czasem do obserwacji płazów jest okres ich rozrodu, czyli wiosna, a miejscem – jakkolwiek postać wody stojącej (oczka wodne, kałuże). Najczęściej spotykanym gatunkiem jest żaba trawna, pojawiająca się na całym obszarze parku. Rzadziej, i tylko w wilgotnych zaroślach, spotkać można ropuchę szarą. Park jest również ostoją dla kumaka górskiego oraz różnych gatunków traszek, z których najliczniej na terenie Gorców występują traszka górską i traszka karpacka (jej populacja w Gorcach jest najliczniejsza w Polsce). Rzadziej spotykana jest traszka zwyczajna i traszka grzebieniasta. Bardzo ciekawym płazem zamieszkującym na terenie Parku jest salamandra plamista, która została wybrana do logo Gorczańskiego Parku Narodowego. Jest ona jedynym w Polsce płazem jajożyworodnym. Wszystkie płazy żyjące na terenie parku są objęte ochroną czynną, m.in. poprzez tworzenie małych zbiorników wodnych.

W Gorczańskim Parku Narodowym występuje 5 gatunków **gadów**. Najczęściej można je spotkać wygrzewające się na kamieniach przy szlakach. Pierwszym z nich jest jaszczurka żyworodna, której siedliskiem są polany i obrzeża lasów. Wysoka odporność na chłód pozwala jej na długą aktywność. Ten gatunek jaszczurki jest jajożyworodny. Drugim gadem bytującym na terenie parku, a dokładnie

Zwinka

enklawy w Porębie Wielkiej, jest jaszczurka zwinka, która preferuje cieplejsze warunki. Kolejnym gatunkiem jest padalec, czyli beznoga jaszczurka. Jego ubarwienie jest zazwyczaj szare lub brązowe, bardzo rzadko turkusowe. Żyje na polanach i w wilgotnej ściółce leśnej, gdyż nie lubi nasłonecznionych miejsc. Czwarty gatunek stanowi zaskroniec zwyczajny, którego spotkać można w dolinach potoków oraz na podmokłych łąkach i polanach. Jest niegroźnym wężem z żółtymi plamami na głowie. Żywi się płazami i ich larwami. Ostatnim gatunkiem zamieszkującym Gorce jest żmija zygzakowata, która jest jedynym jadowitym wężem w Polsce. Jej populacja na terenie parku jest dosyć liczna. Żmija najczęściej wyleguje się na nasłonecznionych polanach, ale spotkać ją można także w lasach i zrębach. Jej ubarwienie jest różne – od szarego, przez brązowy, aż do czarnego.

W wodach Gorczańskiego Parku Narodowego występują 4 gatunki ryb: pstrąg potokowy z rodziny łososiowatych, który w okresie tarła płynie pod prąd w górę rzeki, licznie występujący głowacz pręgopłetwy – będący typowo górskim gatunkiem, a także strzebla potokowa i ślíz. Dwa ostatnie gatunki występują w enklawie Parku w Porębie Wielkiej.

WARTO WIEDZIEĆ!

Ścieżki edukacyjne na terenie Gorczańskiego Parku Narodowego:

- „Wokół doliny Poręby” (długość: 7 km)
- „Dolina Gorcowego Potoku” (długość: 5 km)
- „Dolina Kamienicy” (długość: 4 km)
- „Z Łopusznej na Jankówki” (długość: 6 km)
- „Na Turbaczyk” (długość: 6 km)
- „Park podworski hrabiów Wodzickich – Góra Chabówka” (długość: 3 km)
- „Dolina potoku Turbaczyk” (długość: 5 km)
- „Dolina potoku Jaszczce” (długość: 8 km)
- „Z Turbacza na Jaworzynę Kamienicką” (długość: 4 km)
- „Partyzancką ścieżką na Turbaczyk” (długość: 4 km)

Najciekawsze szlaki turystyczne:

- **Szlak turystyczny żółty (12,4 km):** Lubomierz-Rzeki – Kudłoni – Przełęcz Borek – Schronisko PTTK Turbacz
- **Szlak turystyczny czerwony (24,4 km):** Rabka-Zdrój – schronisko PTTK na Maciejowej – Schronisko PTTK Stare Wierchy – Obidowiec – Schronisko PTTK Turbacz – Polana Gabrowska – Kiczora – Rąbaniska – Przełęcz Knuruwska
- **Szlak turystyczny czarny (11 km):** Lubomierz – Kudłoni – Pustak – Konina
- **Szlak turystyczny zielony (6,7 km):** Koninki – Obidowiec – Schronisko PTTK Stare Wierchy
- **Szlak turystyczny zielony (11,8 km):** Niedźwiedź – Schronisko PTTK Turbacz
- **Szlak turystyczny niebieski (8,3 km):** Trusiówka – Skrzyżowanie pod Stawieńcem – Przełęcz Borek
- **Szlak turystyczny niebieski (7,7 km):** Koninki – Schronisko PTTK Turbacz
- **Szlak turystyczny czarny (4,1 km):** Łopuszna-Zarębek Średni – Rąbaniska
- **Szlak turystyczny zielony (16,2 km):** Ochotnica Dolna (stacja benzynowa) – Skrzyżowanie pod Gorcem – Przełęcz pod Przysłopem – Polana Gabrowska

TURYSTYKA NA TERENIE PARKU

Dla osób szukających ciszy i spokoju w bliskości przyrody oraz pięknych widoków Gorce są doskonałym miejscem. Dyrektor parku w zarządzeniu określił listę udostępnionych miejsc i obiektów. Dla celów turystycznych i edukacyjnych oddano sieć znakowanych szlaków i ścieżek przyrodniczych, prowadzących turystów przez najciekawsze miejsca w parku. Wśród nich znalazły się szlaki piesze, rowerowe, konne i narciarskie.

Na terenie Gorczańskiego Parku Narodowego znajduje się **10 ścieżek edukacyjnych** przeznaczonych dla turystyki pieszej. Są one idealne dla dzieci i młodzieży szkolnej, ale także dla dorosłych chcących pogłębić swoją wiedzę z zakresu przyrody, historii i kultury. Ścieżki zaczynają się w dolinach wejściowych do GPN, są znakowane białym kwadratem z ukośnym kolorowym paskiem. Przy każdej ścieżce znajduje się tablica informacyjna oraz mapa. Oprócz ścieżek edukacyjnych istnieje sieć znakowanych szlaków turystycznych. Przez obszar parku poprowadzonych zostało wiele tras.

Na terenie Gorczańskiego Parku Narodowego są poprowadzone także **ścieżki spacerowe** (ok. 40 km), które wymagają mniej wysiłku niż szlaki turystyczne. Znajdują się one w miejscach łatwo dostępnych i mają niewielką sumę podejść. Oprócz szlaków pieszych występują **szlaki rowerowe**, które cieszą się coraz większą popularnością oraz **szlaki konne** li-

Część szlaków w Gorcach dostępna jest dla turystyki rowerowej

czące w sumie ponad 60 km. W parku istnieje także możliwość uprawiania narciarstwa zjazdowego oraz biegowego.

Gorczański Park Narodowy udostępnia niektóre obiekty w celach edukacyjnych. **Terenowa baza edukacyjna „Gajówka Mikołaja”** służy na przykład jako miejsce prowadzenia zajęć dydaktycznych. Znajduje się w niej także ekspozycja przyrodniczo-historyczna. Kolejnym obiektem jest **sala edukacyjna w Chatce GPN na Hali Długiej**, w której również odbywają się stacjonarne zajęcia. Ponadto w salce można obejrzeć wystawę dotyczącą historii i przyrody polan i pasterstwa. W schronie **Papieżówka** oprócz uczestnictwa w zajęciach dydaktycznych można zobaczyć ekspozycję dotyczącą powiązań Jana Pawła II z Gorcami, a także ekspozycję na temat geologii. W budynku dyrekcji **GPN w Porębie Wielkiej** znajduje się zaplecze edukacyjno-konferencyjne, będące miejscem zajęć stacjonarnych oraz mieszczące wystawy fotograficzne i plastyczne. Niektóre miejsca znajdujące się na terenie parku są udostępniane turystom do celów rekreacyjnych i sportowych. Mowa tutaj m.in. o stokach i wyciągach narciarskich na polanach Tobołów i Starmaszka oraz o miejscach biwakowych na polanach Oberówka (Poręba Wielka-Koninki) i Trusiówka (Lubomierz-Rzeki), na których można rozpaść ognisko i rozbić namiot. W samym parku nie ma zaplecza gastronomicznego, ani bazy noclegowej, jednak znajdują się one w niedalekiej odległości, np. schronisko na Turbaczu, na Starych Wierchach, czy na Maciejowej.

Szałasowy Ołtarz na Hali Turbacz

Kapliczka na polanie Jaworzyna Kamienicka

Hala Długa nieopodal schroniska na Turbaczu

W Gorcach występuje wiele gatunków mchów

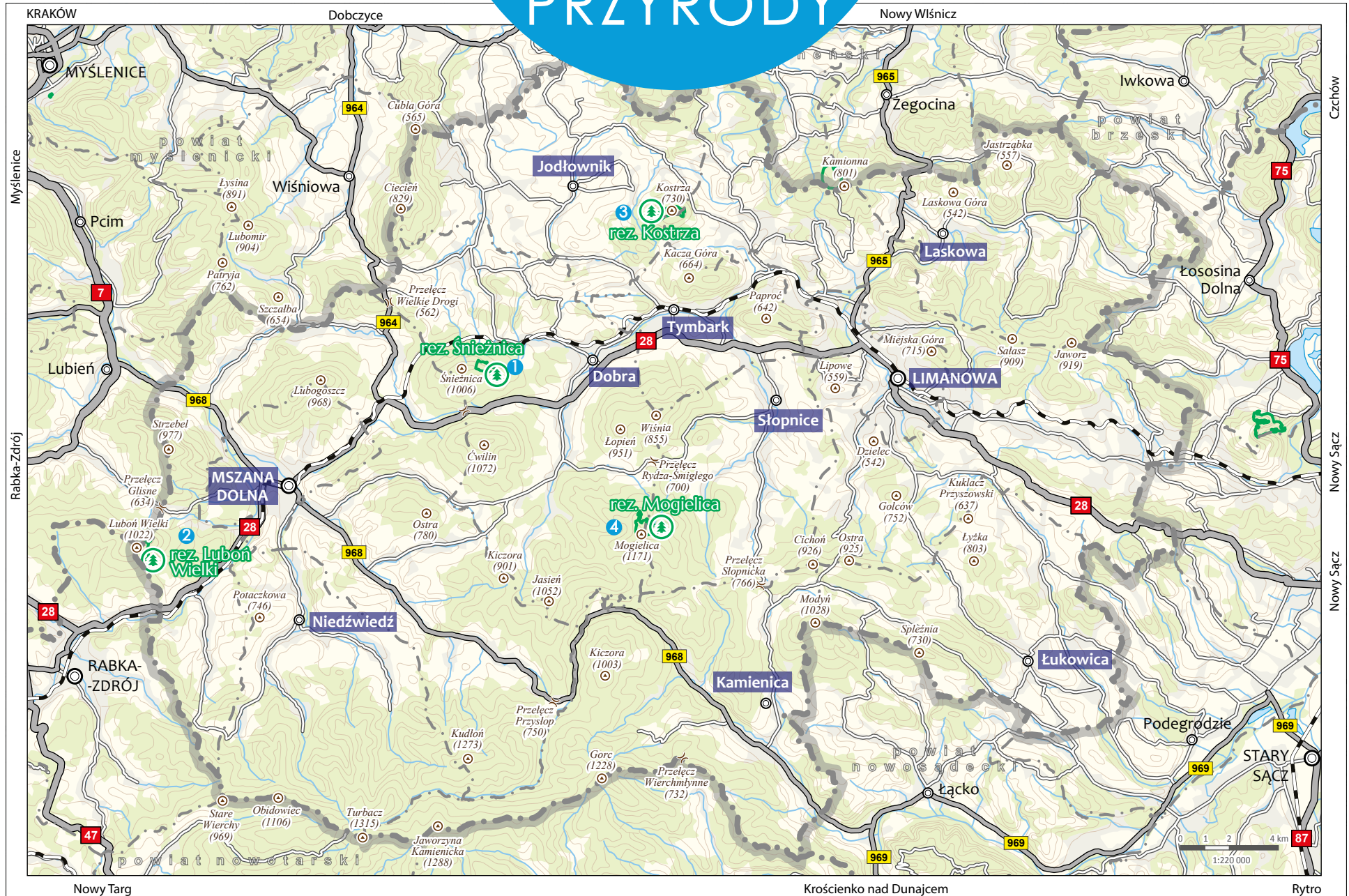

Podgrzybek czerwony

Dziewięciśli bezłodygowy

REZERWATY PRZYRODY

Oznaczenia rezerwatów przyrody i obszarów Natura 2000

REZERWATY PRZYRODY

Ogólna charakterystyka

WARTO WIEDZIEĆ!

Rodzaje, typy oraz podtypy rezerwatów zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Środowiska z 30 marca 2005 r. Zgodnie z dokumentem w Polsce występuje 9 rodzajów rezerwatów:

- leśny
- wodny
- stepowy
- słonoroślowy (halofilny)
- faunistyczny
- florystyczny
- torfowiskowy
- przyrody nieożywionej
- krajobrazowy

Rezerwaty przyrody znakowane są czerwonymi tabliczkami. W całej Polsce istnieje 1497 rezerwatów, z czego najwięcej jest leśnych. W Małopolsce utworzono 85 rezerwatów. Na terenie powiatu limanowskiego znajdują się cztery: „ŚNIEŻNICA”, „LUBOŃ WIELKI”, „KOSTRZA” I „MOGIELICA”.

Rezerwat przyrody stanowi wyodrębniony obszar zachowany w stanie naturalnym lub mało zmienionym. Musi posiadać szczególne walory przyrodnicze, naukowe, kulturowe lub krajobrazowe. Obejmuje ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, stanowiska roślin, siedliska zwierząt i grzybów, a także elementy przyrody nieożywionej. Dodatkowo na terenach przygranicznych rezerwatu może zostać wyznaczona otulina.

Rezerwach obowiązują podobne zakazy i nakazy jak w przypadku parków narodowych. Ochrona w rezerwacie może przybrać formę ochrony ścisłej, czynnej bądź krajobrazowej.

CELE TWORZENIA REZERWATÓW

Rezerwat leśny tworzony jest w celu ochrony pozostałości lub fragmentów puszczy pierwotnych, zbiorowisk leśnych, stanowisk drzew na granicach zasięgu. Przedmiotem ochrony rezerwatu wodnego są jeziora, rzeki, potoki i morza wraz z roślinami i zwierzętami w nich zamieszkującymi. Rezerwat stepowy obejmuje ochroną murawy ciepłolubne na podłożu wapiennym i gipsowym. W rezerwacie halofilnym spotkać można słonorośla nadmorskie i śródlądowe. Ochronie w rezerwacie faunistycznym podlegają populacje i siedliska ssaków, gadów, ptaków, płazów, ryb i bezkręgowców. Rezerwat florystyczny chroni rzadkie gatunki roślin zarodnikowych i kwiatowych, a także grzybów kapeluszowych i porostów. W rezerwacie torfowiskowym występują gatunki torfowisk niskich, przejściowych i wysokich. W rezerwacie przyrody nieoży-

USTANOWIENIE REZERWATU

Ustanowienie rezerwatu następuje w drodze zarządzenia, które wydaje regionalny dyrektor ochrony środowiska. Dokument określa nazwę rezerwatu, jego lokalizację lub przebieg granicy i powierzchnię otuliny (jeśli jest). Ponadto znajduje się tam zapis o celu ochrony, rodzaju, typie i podtypie rezerwatu oraz o podmiocie sprawującym nad nim nadzór. Dyrektor przygotowuje plan ochrony na 20 lat. Mając na uwadze ochronę przyrody, może on wprowadzić obowiązek uiszczenia opłaty za wstęp na teren rezerwatu. Takie wpływy pieniężne przeznaczane są na cele związane z ochroną. W re-

Omszały pień buka w rezerwacie „Śnieżnica”

WARTO WIEDZIEĆ!

Są dwie kategorie klasyfikacji rezerwatów: dominujący przedmiot ochrony oraz główny typ ekosystemu. Według pierwszego kryterium wyróżniamy dziewięć typów rezerwatów, natomiast według drugiego kryterium wyróżniamy dziesięć typów rezerwatów.

Śnieżniczka przebiśnieg

wionej ochroną objęte są odkrywki geologiczne, zjawiska krasowe, jaskinie, formy skalne, nacieki, skamieniałości, twory geologiczne, gleby, przykłady erozji, wydmy. Rezerwat krajobrazowy tworzy się dla ochrony naturalnych krajobrazów wraz z zabytkami.

TYPY I PODTYPY REZERWATÓW

Rozporządzenie klasyfikuje typy rezerwatów i ich podtypy ze względu na dwie kategorie: **dominujący przedmiot ochrony** oraz **główny typ ekosystemu**. Według pierwszego kryterium wyróżniamy 9 typów rezerwatów:

- florystyczny (podtypy: roślin zarodnikowych, roślin zielonych i krzewinek, krzewów i drzew, roślin na granicy zasięgu),
- fitocenotyczny (podtypy: zbiorowisk leśnych, nieleśnych),
- grzybów (podtypy: grzybów kapeluszowych, porostów),
- biocenotyczny i fizjocenotyczny (podtypy: biocenozy naturalnych i półnaturalnych, biocenozy antropogenicznych),
- faunistyczny (podtypy: ssaków, ptaków, gadów, płazów, ryb, bezkręgowców),

- geologiczny i glebowy (podtypy: stanowisk paleontologicznych, form tektonicznych i erozyjnych, skał, minerałów, osadów, gleb i wydmy),
- krajobrazów (podtypy: krajobrazów naturalnych, krajobrazów antropogenicznych),
- nasadzeń i upraw (podtypy: starych drzew, fitoagrocenozy),
- kulturowy (podtypy: miejsc kultu i pamięci narodowej, zabytków).

Ze względu na kryterium ekosystemu można wyodrębnić 10 typów rezerwatów:

- leśny i borowy (podtypy: lasów nizinnych, lasów wyżynnych, lasów górskich i podgórskich, lasów mieszanych nizinnych, lasów mieszanych górskich i podgórskich, borów nizinnych, borów wyżynnych, borów górskich i podgórskich, borów mieszanych nizinnych, borów mieszanych górskich i podgórskich),
- łąkowy, pastwiskowy, murawowy i zaroślowy (podtypy: łąk hydrofilnych, łąk mezofilnych, pastwisk, hal wysokogórskich, muraw kserotermicznych, zarośli kserotermicznych),
- wodny (podtypy: wód morskich, jezior oligotroficznych, jezior mezotroficznych i eutroficznych oraz stawów, jezior dystroficznych, rzek i ich dolin, potoków i źródeł),
- torfowiskowy, bagienny (podtypy: torfowisk niskich, torfowisk wysokich, torfowisk przejściowych),
- słonoroślowy, halofilny (podtypy: słonorośli śródlądowych, słonorośli nadmorskich),
- wydmy (podtypy: wydmy śródlądowych, wydmy nadmorskich),
- podziemny (podtypy: pochodzenia naturalnego, pochodzenia antropogenicznego),
- skalny (podtypy: skał magmowych, skał osadowych, innych skał),
- uprawowy (podtypy: pól i ogrodów, parków i innych zieleni),
- różnych ekosystemów (podtypy: lasów i wód, lasów i łąk, lasów i torfowisk, lądowych ekosystemów nieleśnych, ekosystemów wodnych i nieleśnych, mozaiki różnych ekosystemów).

Rezerваты są ostoją dla wielu chronionych gatunków ptaków - na zdjęciu puszczyk uralski

1

Rezerwat przyrody ŚNIEŻNICA

data utworzenia: 30 grudnia 1968 r.

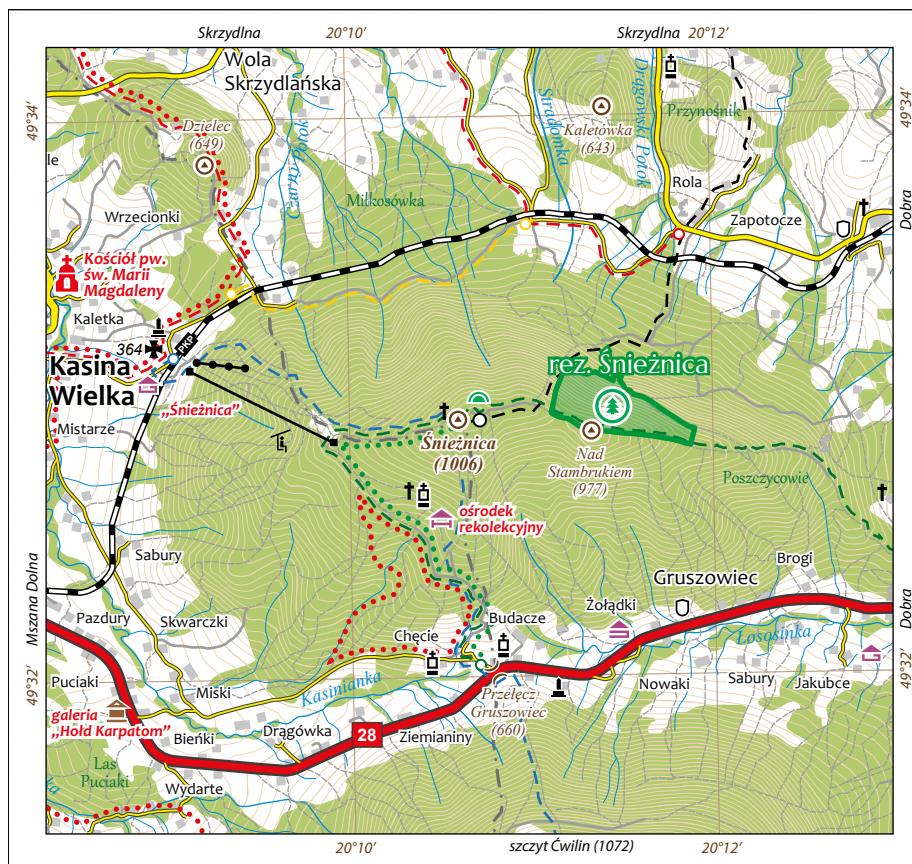
powierzchnia: 24,92 ha

obszar administracyjny: gmina Dobra

typ rezerwatu: leśny

CIKAWOSTKA

W Kasinie Wielkiej, na północno-zachodnich zboczach góry, zlokalizowany jest krzeselkowy wyciąg „Śnieżnica”. W zimie jest on atrakcją dla narciarzy i snowboardzistów, a w lecie chętnie korzystają z niego rowerzyści. Przygotowanych jest dla nich 9 tras zjazdowych o różnej długości i różnym stopniu trudności.

Rezerwat przyrody „Śnieżnica” znajduje się w środkowej części Beskidu Wyspowego, na stromym, północnym stoku góry Śnieżnica (1006 m n.p.m.). Administracyjnie obszar ten należy do gminy Dobra (pow. limanowski, obręb ewidencyjny Porąbka). Rezerwat został utworzony w 1968 r. na podstawie Zarządzenia Nr 179 Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 4 listopada 1968 r. Początkowo zajmował jedynie 8,57 ha, jednak w 2004 r. Rozporządzeniem Wojewody Małopolskiego zwiększono jego powierzchnię do 24,92 ha.

Rezerwat przyrody „Śnieżnica” stanowi przykład rezerwatu leśnego. Ze względu na dominujący przedmiot ochrony jest to typ fitocenotyczny. Ustanowiono go w celu ochrony i zachowania naturalnego fragmentu buczyny karpackiej, która jest cenna ze względu na wysokie walory przyrodnicze, krajobrazowe i naukowe. W obrębie rezerwatu ochroną objęte są również inne rzadkie elementy flory, a także przedstawiciele fauny, grzbietowe wychodnie skalne oraz wody i gleby. Pod ochroną ścisłą bądź częściową znajdują się m.in.: widłak goździsty, widłak jałowcowaty, tojad mocny, parzydło leśne, ciemiężca zielona, śnieżyczka przebiśnieg oraz lilia złotogłów. Rezerwat jest ostoją dla saren, lisów, jeleni, dzików, kun leśnych, łasic. Występują także ptaki, np. myszołów zwyczajny, jarząbek, puszczyk, zięba zwyczajna, sikory, kowalik, rudzik, strzyżyk. W dziuplach schronienie znajduje się dzięcioł duży oraz dzięcioł czarny.

GARŚĆ CIEKAWOSTEK

Śnieżnica (1006 m n.p.m.) wznosi się nad Kasiną Wielką, Gruszowcem, Dobrą, Porąbką i Wolą Skrzydlańską. Swoją nazwę zawdzięcza płatom śniegu zalegającym aż do później wiosny na stromym północnym zboczu góry. Miejscowi czasami nazywają szczyt Widlatą Górą ze względu na widoczne z dalszej perspektywy trzy prawie równej wysokości wierzchołki. Najłatwiej je dostrzec od strony południowo-wschodniej. Główny nosi nazwę „Na Budaszowie”, dwa pozostałe: „Wierchy” oraz „Nad Stambukiem”. Przez Śnieżnicę oraz przełęcz Gruszowiec, która oddziela górę od sąsiedniego Ćwilina, przebiega dział wodny między Rabą a Dunajcem.

Na południowym stoku Śnieżnicy, na wysokości ok. 840 m n.p.m., funkcjonuje **Młodzieżowy Ośrodek Rekreacyjno-Rekreacyjny**. Został on wybudowany staraniem ks. Józefa Winkowskiego z Zakopanego. Główną ideą, która przyświecała budowie, była chęć stworzenia miejsca kolonijnego dla dorastającej młodzieży z całej Polski. Pobyt w Ośrodku miał nie tylko charakter integracyjny, ale także zdrowotny. Kompleks rekreacyjny funkcjonuje do dzisiaj i dysponuje miejscami noclegowymi, zapleczem gastronomicznym oraz sanitarnym, świetlicą i boiskami sportowymi. Najstarszy budynek – „Zakopianka” – został wybudowany w 1934 r. Na terenie Ośrodka znajduje się piękny drewniany kościółek-kaplica z obrazem Matki Boskiej Śnieżnej. Jest on подарunkiem przywiezionym z Watykanu od Ojca Świętego **Jana Pawła II**.

Lilia złotogłów

Kuna

Fragment rezerwatu „Śnieżnica”

2 Rezerwat przyrody LUBOŃ WIELKI

data utworzenia: 9 września 1970 r.

powierzchnia: 35,24 ha

obszar administracyjny: gm. Mszana Dolna

typ rezerwatu: rezerwat przyrody
nieożywionej

Rezerwat przyrody nieożywionej „Luboń Wielki” został ustanowiony na mocy Zarządzenia Nr 109 Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 15 lipca 1970 r., a datą jego utworzenia jest 9 września 1970 r. Zlokalizowany jest w gminie Mszana Dolna w powiecie limanowskim (obszar ewidencyjny Raba Niżna). Przez ponad 30 lat rezerwat zajmował powierzchnię 12,64 ha. Ten stan zmienił się 28 kwietnia 2004 r., kiedy to decyzją Wojewody Małopolskiego zwiększono jego obszar. Obecnie rezerwat rozciąga się na 35,24 ha, z czego ok. 31 ha stanowią tereny objęte ochroną ścisłą, która nie pozwala na żadną ingerencję zewnętrzną w naturalne procesy. Nieco ponad 4 ha rezerwatu objęte są ochroną czynną. Dopuszcza ona działanie człowieka wynikające z uzasadnionej konieczności utrzymania stanu przyrody na określonym poziomie.

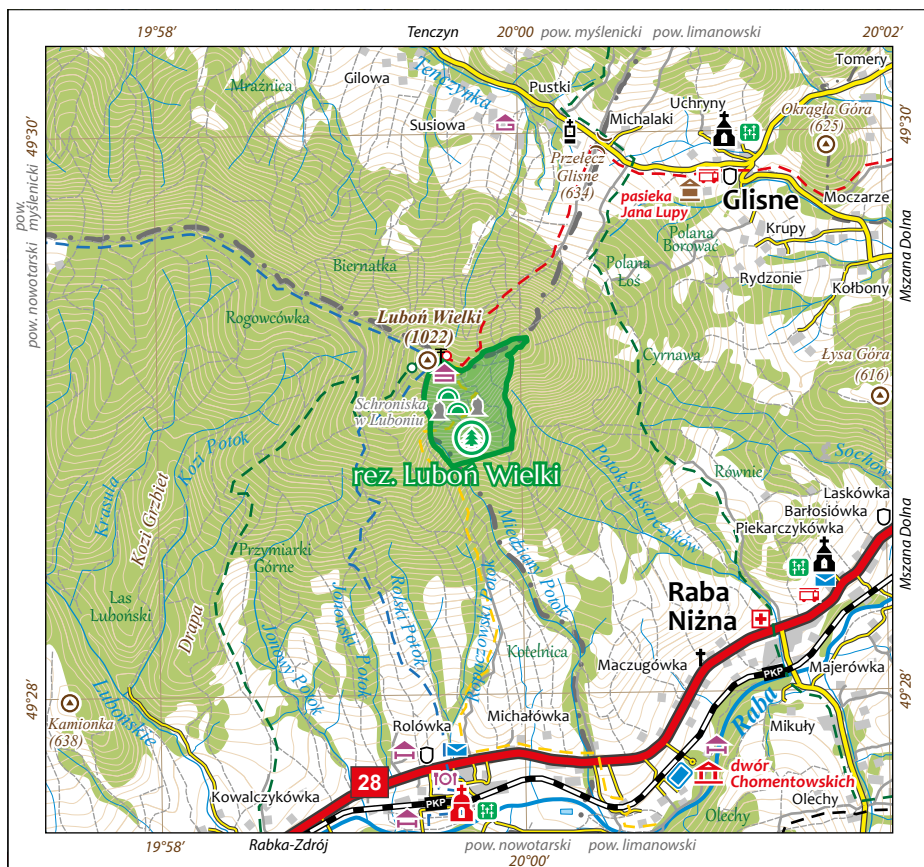
Rezerwat znajduje się na stromych zboczach Lubonia Wielkiego (1022 m n.p.m.), na południowo-wschodniej części wzniesienia. Pod względem dominującego przedmiotu ochrony jest on typem rezerwatu geologicznego i glebowego, a dokładniej form tektonicznych i erozyjnych. Celem utworzenia rezerwatu było zachowanie – ze względu na walory przyrodnicze, krajobrazowe i naukowe – całości osuwiska fliszowego wraz z bogactwem form skalnych, a także naturalnego drzewostanu bukowego

Schronisko na Luboniu Wielkim

i bukowo-jodłowego. Ponadto w rezerwacie spotkać można chronione gatunki roślin, m.in. naparstnicę zwyczajną, śnieżyczkę przebiśnieg, wawrzynka wilczełyko, goryczkę krzyżową, kruszczyk rdzawoczerwony. Warte uwagi są także zespoły mchów, paproci i wątrobowców, marzanka wonna i porzeczka alpejska. Rezerwat daje schronienie dzikim zwierzętom, np. sarnom, dzikom, jeleniom, lisom, kunom i łasicom.

Teren rezerwatu pokrywają osunięte formy skalne, tworząc grzędy i garby sięgające kilku metrów wysokości. Nazywane są one „Dziurawymi Turniami”. Jest to największe w Beskidzie Wyspowym i jedno z ładniejszych w całych Karpatach rumowisko skalne – tzw. gołoborze. Jego budulcem jest zwietrzały piaskowiec serii magurskiej. Dodatkową atrakcją na terenie rezerwatu są jaskinie i nisze skalne powstałe między blokami i płytami skal-

Przedstawicielami flory w rezerwacie są m.in. paprocie

GARŚĆ CIEKAWOSTEK

Luboń Wielki (1022 m n.p.m.) należy do najbardziej interesujących wzniesień Beskidu Wyspowego ze względu na strome zbocza pokryte urozmaiconymi formami skalnymi. Przez miejscową ludność nazywany jest „Biernatką”. Na szczycie znajduje się schronisko PTTK, punkt meteorologiczny oraz stacja nadawcza radiowo-telewizyjna. Ze wzniesienia roztaczają się szerokie panoramy.

W 1931 roku na szczycie Lubonia Wielkiego zostało wybudowane **schronisko** według projektu Stanisława Dunin-Borkowskiego i Jerzego Czołonowskiego. Było to wówczas jedyne schronisko górskie w Beskidzie Wyspowym. W czasie II Wojny Światowej schronisko stanowiło bazę dla walczących partyzantów. Nieopodal budynku w 1961 r. została postawiona stacja przekaźnikowa z wieżą antenową, która umożliwiła transmisję telewizyjną Mistrzostw Świata w narciarstwie klasycznym w Zakopanym.

Przez obszar rezerwatu biegnie żółty szlak prowadzący z Rabki Zaryte na szczyt Lubonia Wielkiego. Trasa nazwana została **Percią Borkowskiego** – na cześć Stanisława Dunin-Borkowskiego – budowniczego i wieloletniego gospodarza schroniska na Luboniu.

Liście spadające z drzew na terenie rezerwatu tworzą dogodną podłogę dla roślinności, co może przyspieszyć proces postępującego **zarastania gołoborza**.

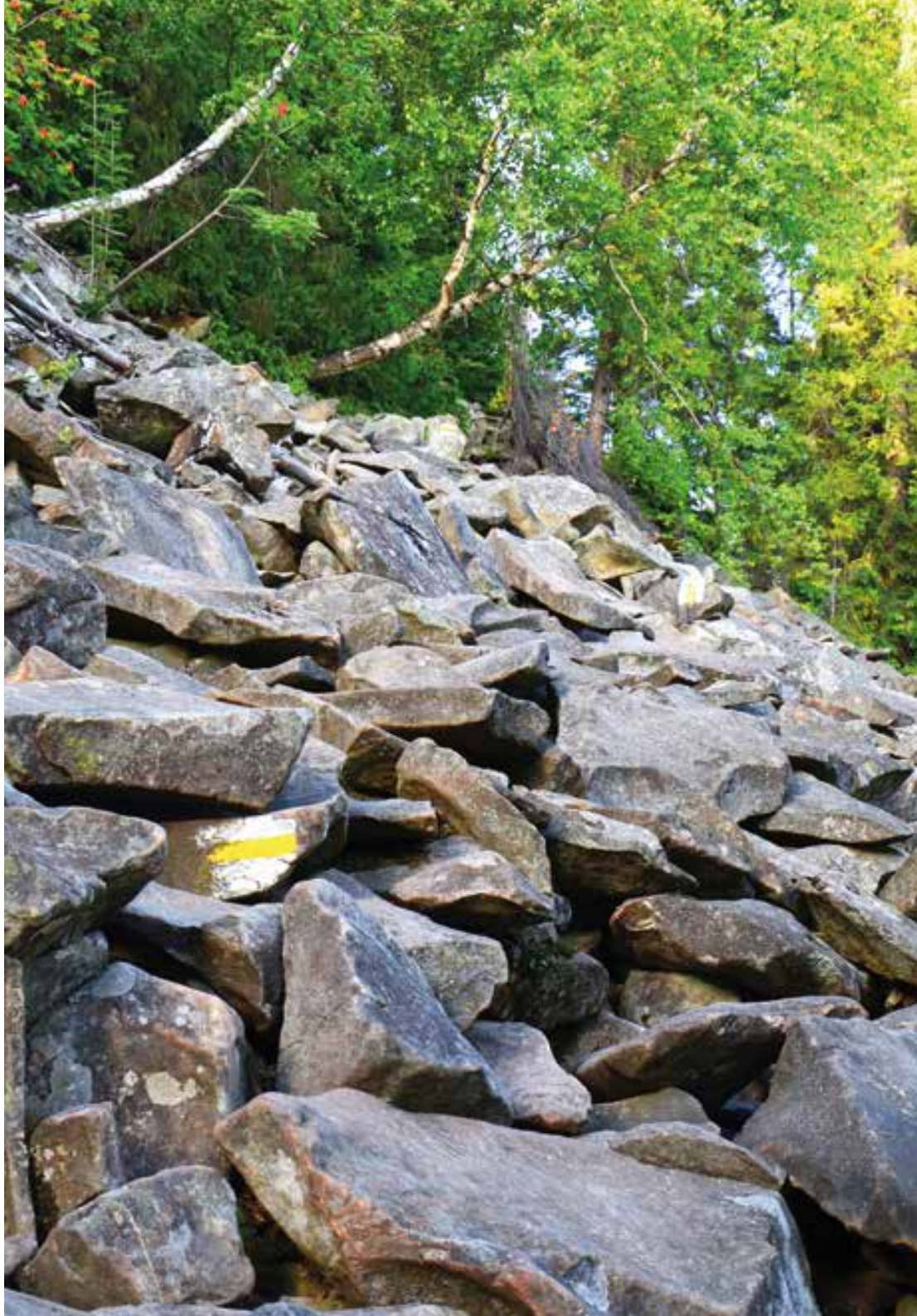
nymi. Spośród kilkunastu odkrytych jaskiń i szczelin skalnych największą z nich jest Jaskinia w Luboniu Wielkim. Jej długość sięga 26 metrów, a różnica pomiędzy najwyższym i najniższym położonym punktem wynosi 9 metrów. Ciekawostką jest fakt, że jaskinia posiada swój własny mikroklimat i bywa schronieniem dla hibernujących nietoperzy. Od 2008 roku obszar rezerwatu „Luboń Wielki” jest objęty programem ochrony przyrody NATURA 2000.

W rezerwacie „Luboń Wielki” występują jaskinie i szczeliny skalne

Panorama ze szczytu Lubonia Wielkiego

Fragment rezerwatu „Luboń Wielki”

Próg skalny opadający do „Dziurawych Turni”

3

Rezerwat przyrody

KOSTRZA

data utworzenia: 14 lutego 2001 r.

powierzchnia: 38,56 ha

obszar administracyjny: gm. Jodłownik
gm. Limanowa

typ rezerwatu: leśny

Miesiącznica trwała

Na północnym zboczu wzniesienia Kostrza (730 m n.p.m.) znajduje się rezerwat przyrody noszący taką samą jak góra nazwę. Jego powierzchnia zajmuje 38,56 ha. Rezerwat został utworzony 14 lutego 2001 r. zgodnie z Rozporządzeniem Nr 5/2001 Wojewody Małopolskiego z dnia 4 stycznia 2001 r. Obszar rezerwatu mieści się na terenie gmin: Jodłownik (wieś Kostrza) oraz Limanowa (wieś Rupniów).

Rezerwat „Kostrza” jest rezerwatem leśnym. Tego typu rezerwaty tworzone są w przypadkach, gdy mamy do czynienia z pozostałościami dawnych puszc pierwotnych, zbiorowiskami leśnymi czy stanowiskami drzew na granicach zasięgu. Ze względu na przeważający przedmiot ochrony rezerwat „Kostrza” jest typem biocenotycznym i fizjocenotycznym (biocenoza naturalnych i półnaturalnych). Został on ustanowiony dla ochrony stanowisk jęczyznika zwyczajnego (łac. *Phyllitis scolopendrium*). Jest to rzadki gatunek paproci, występujący w Beskidzie Wyspowym tylko w dwóch miejscach: w rezerwacie Kostrza oraz na zboczach Lubogoszcy. W tym drugim miejscu roślinę odkryto dopiero w 2003 r. i jest to dość pokaźna populacja, gdyż liczy ok. 500 sztuk. Jęczyznik zwyczajny od 1957 roku jest objęty w Polsce ścisłą ochroną gatunkową. Paproć sklasyfikowana jest jako gatunek wymierający i krytycznie zagrożony.

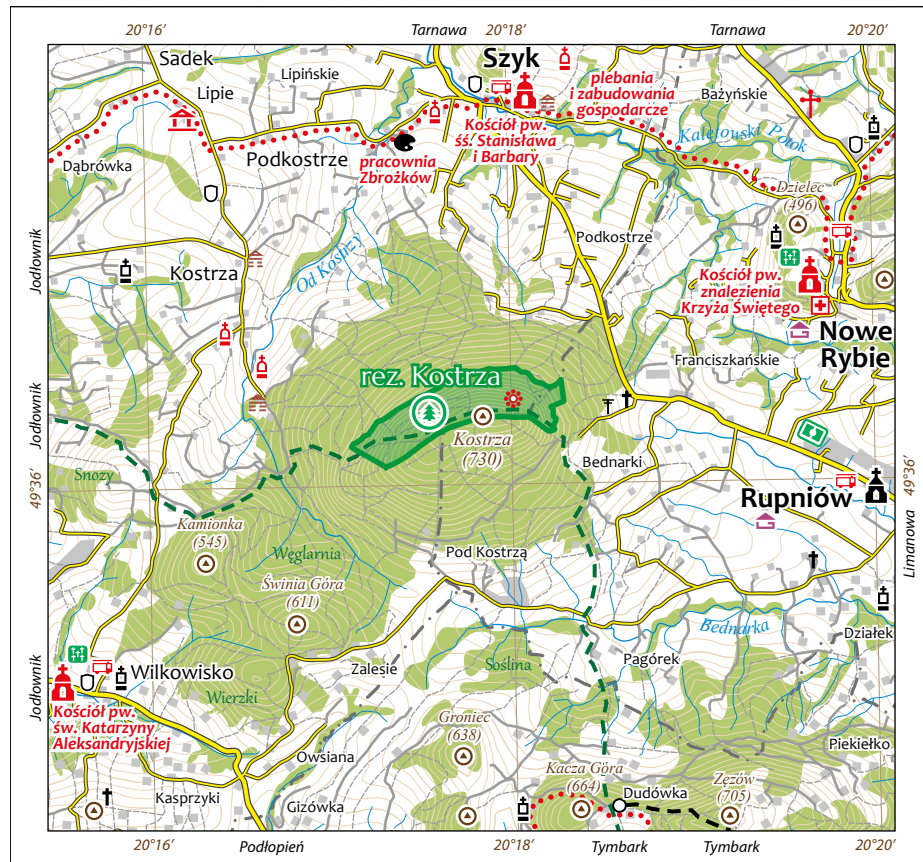
Jęczyznik zwyczajny

Na terenie rezerwatu ochroną objęty jest także starodrzew buczyny karpackiej i jaworzyny górskiej. Potężne buki liczą tu około 150 lat. Jaworzyna górska tworzy zespoły leśne z miesiącznicą trwałą oraz z jęczyznikiem zwyczajnym. Warto także wspomnieć o innych roślinach występujących na terenie rezerwatu, jak np. kopytnik pospolity, lilia złotogłów, bluszcz pospolity, paprotka zwyczajna, pierwiosnek wyniosły, przytulia wonna, goryczka trojeściowa, paprotnik kolczysty. W lesie napotkać można dziki, sarny oraz zające szaraki.

Obszar rezerwatu „Kostrza” od 2008 roku objęty jest programem ochrony siedlisk Natura 2000.

Panorama ze szczytu Kostrzy

Jęczyznik zwyczajny

Goryczka trojeściowa

Zając szarak

Pierwiosnek wyniosły

GARŚĆ CIEKAWOSTEK

Góra Kostrza (730 metrów n.p.m.) cechuje się wydłużonym grzbietem. Jej zbocza są całkowicie zalesione. Wzniesienie ma łagodny charakter poza północno-wschodnim stokiem, który jest bardzo stromy. We wschodniej części wzniesienia znajduje się uroczysko „Styr”, czyli stroma niszka osuwiskowa z wychodniami skalnymi. Z kolei na południowym zboczu góry można odnaleźć częściowo zarosnięte rumowisko piaskowców.

Nazwa góry pochodzi najprawdopodobniej od łacińskiego słowa „castrum”, co oznaczałoby, że przed wiekami istniał tutaj **gród obronny**. Według legendy grodzisko zapadło się wraz z częścią góry. Faktem jest, że na wschodnim zboczu znajduje się spore wgłębienie, ale powstało ono raczej w naturalnych okolicznościach.

Fragment szlaku zielonego wzdłuż rezerwatu „Kostrza”

4

Rezerwat przyrody

MOGIELICA

data utworzenia: 12 marca 2011 r.

powierzchnia: 50,44 ha

obszar administracyjny: gm. Dobra i Słupnice

typ rezerwatu: faunistyczny

Najmłodszy z czterech rezerwatów powiatu limanowskiego, bo utworzony 12 marca 2011 roku, znajduje się na szczycie i północnych zboczach najwyższego w Beskidzie Wyspowym szczytu – Mogielica (1170 m n.p.m.). Nosi on taką samą nazwę jak góra – rezerwat przyrody „Mogielica”. Został powołany Zarządzeniem Nr 37/10 z dnia 30 grudnia 2010 r. wydanym przez Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska. Jego powierzchnia zajmuje 50,44 ha, a otulina rozciąga się na 90,69 ha. Rezerwat położony jest na terenie gmin Dobra oraz Słupnice (obręb ewid. Chyszówki, Pólrzeczeki, Słupnice Królewskie).

Rezerwat przyrody „Mogielica” jest typem rezerwatu faunistycznego, który tworzony jest w celu ochrony siedlisk ssaków, ptaków, gadów, płazów, ryb lub bezkręgowców. W tym przypadku ochroną został objęty **głuszec** (łac. tetrao urogallus) i jego biotop. Ponadto ochronie podlegają inne rzadkie gatunki ptaków gniazdujących w rezerwacie, m.in. dzięcioł trójpalczasty, dzięcioł biało-grzbiety, drozd obroźny, włośchatka, sóweczka, czeczotka, orzechówka zwyczajna.

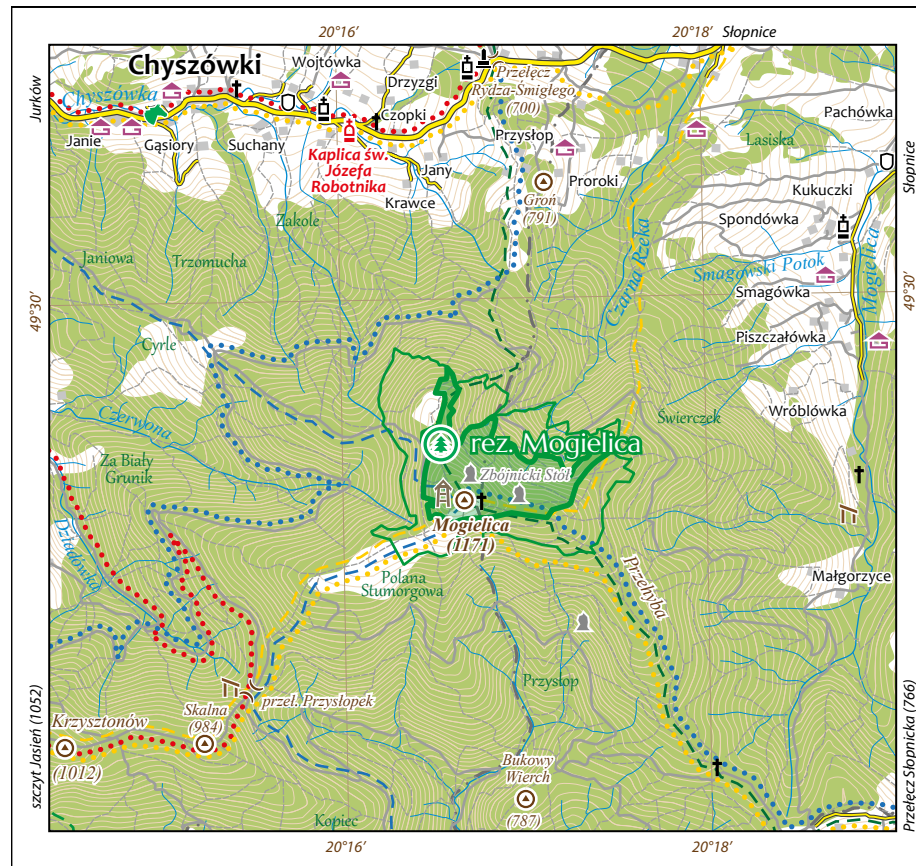
W obrębie rezerwatu przyrody znajdują się także nieliczne formy skalne w szczytowej części Mogielicy. Najciekawsza z nich to tzw. „Zbójnicki Stół” – ambona skalna

Głuszec

Polana Stumorgowa na stoku Mogielicy

Zbójnicki stół nieopodal szczytu Mogielicy

GARŚĆ CIEKAWOSTEK

Mogielica (1170 m n.p.m.) jest najwyższym szczytem Beskidu Wyspowego. Część szczytowa nazywana jest przez miejscowych Kopą ze względu na charakterystyczny kształt. Na szczycie góry stoi wieża widokowa, z której roztaczają się przepiękne panoramy.

Wieża widokowa na szczycie Mogielicy została wybudowana w 2008 r. Ta drewniana konstrukcja ma ponad 20 m wysokości i składa się z czterech kondygnacji przykrytych daszkiem. Z najwyższej platformy widokowej, już ponad koronami drzew, można podziwiać m.in. Tatry, Babią Górę, Radziejowię.

Nieopodal wieży znajduje się **krzyż papieski** postawiony tutaj w 2004 roku na pamiątkę górskich wędrowców Karola Wojtyły po Beskidzie Wyspowym. Na tabliczce umieszczone zostały słowa papieża: *Wobec piękna gór czuję, że On jest... i wtedy zaczynam się modlić.*

Cechą charakterystyczną krajobrazu terenowego Mogielicy są liczne polany, a wśród nich: **Polana Stumorgowa** (największa), **Polana Wyśnikówka** (dużo mniejsza, lecz bardzo widokowa), **Polana Cyrla**.

Pomiędzy Mogielicą a Łopieniem znajduje się **Przełęcz Rydza-Śmigłego**. W 1914 roku doszło w tym miejscu do starcia Legionów Polskich pod dowództwem marszałka z kawalerią rosyjską. Nazwa przełęczy po II Wojnie Światowej została zmieniona na Przełęcz Chyszówki ze względów politycznych. Dopiero w 1990 roku pierwotna nazwa została przywrócona.

zlokalizowana tuż przy zielonym szlaku turystycznym prowadzącym na szczyt z Przełęczy Rydza-Śmigłego. Nazwa skały związana jest z legendą, według której zbójnicy rabujący okoliczne miejscowości liczyli na niej skradzione pieniądze.

Na terenie rezerwatu napotkać można również wilka, rysia, a nawet niedźwiedzia brunatnego. Zbocza góry porośnięte są głównie bukami i jodłami, a w części podszczytowej występuje fragment górnoregłowego boru świerkowego.

Panorama Beskidu Wyspowego z wieży widokowej na Mogielicy

Widok Beskidów z Polany Cyrła na stoku Mogielicy

Fragment szlaku niebieskiego z Limanowej na Jaworz

Bocian

NATURA 2000

Ogólna charakterystyka

CO TO JEST SIĘC NATURA 2000

Sieć obszarów Natura 2000, jako najmłodsza forma ochrony przyrody w naszym kraju, jest ściśle związana w przystąpieniem naszego kraju do Unii Europejskiej w 2004 r. Rok wcześniej – 16 kwietnia 2003 r. – Polska podpisała Traktat Ateński, czym zobowiązała się do utworzenia na swoim terenie sieci Natura 2000. Od tego momentu obowiązują nas, podobnie jak wszystkie kraje członkowskie, przepisy unijne dotyczące ochrony przyrody, które zostały włączone do krajowej ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. Wszystkie obszary na terenie całej Wspólnoty tworzą **Europejską Sieć Ekologiczną Natura 2000**.

Działania zmierzające do wprowadzenia sieci Natura 2000 w Polsce podejmowano już w latach 90-tych. Naukowcy z Instytutu Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk z Krakowa wraz z Ministerstwem Środowiska wykonali wówczas analizy siedlisk i gatunków, które mogłyby zostać objęte programem ochrony. Negocjowano także możliwość ochrony siedlisk i gatunków występujących tylko na terenie Polski spośród wszystkich krajów starej Unii Europejskiej. W 2001 roku została opracowana „**Koncepcja sieci Natura**

2000 w Polsce”. Dokument, sporządzony przez ekspertów z Centrum Informacji o Środowisku i Instytutu Ochrony Przyrody w Krakowie, zawierał informacje dotyczące obszarów, stosowanych form ochrony, listę siedlisk i gatunków oraz mapy obszarów. Zajmowały one wówczas 13,5% powierzchni kraju. Przez dwa kolejne lata koncepcja była dopracowywana przez Narodową Fundację Ochrony Środowiska, która współdziałała z Instytutem Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk w Krakowie oraz Zakładem Ornitologii Polskiej Akademii Nauk w Gdańsku i Centrum GRID Warszawa. Każde województwo wyznaczyło przyrodników odpowiedzialnych za tworzenie koncepcji sieci na danym obszarze, a zebrane przez nich dane przekazywano do ośrodków. Po przeprowadzeniu w 2004 roku konsultacji społecznych, mimo uzyskania sprzeciwu ze strony samorządów, koncepcja została przekazana Komisji Europejskiej. Środowiska eksperckie i organizacje pozarządowe niezadowolone z zakresu rzeczowego przyjętego projektu opublikowały pod koniec roku tzw. listę cieni obszarów Natura 2000, która stanowiła krytykę przyjętej koncepcji oraz uwzględniła propozycje uzupełnienia sieci. W 2006 roku Komisja Europejska wszczęła wobec Polski procedurę naruszeniową w związku z wyznaczeniem niewystarczającej ilości obszarów specjalnej ochrony ptaków, a co za tym idzie

WARTO WIEDZIEĆ!

Aktualnie w Polsce znajduje się 849 obszarów siedliskowych oraz 145 obszarów ptasich, które łącznie zajmują ponad 68 tys. km² (ok. 19,6% powierzchni kraju).

Paproć

WARTO WIEDZIEĆ

Dyrektywy unijne wyróżniają trzy typy obszarów obejmowanych programem:

- **obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO)**, które oznaczane są symbolem **PLB**,
- **specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO)**, mające symbol **PLH**,
- **obszary mające znaczenie dla Wspólnoty (OZW)**.

Zazębiające się obszary ptasie i siedliskowe oznaczane są symbolem **PLC**.

Obszary specjalnej ochrony ptaków w Małopolsce:

- 1) Babia Góra,
- 2) Beskid Niski,
- 3) Dolina Dolnej Skawy,
- 4) Dolina Dolnej Soły,
- 5) Gorce,
- 6) Pasma Policy,
- 7) Pieniny,
- 8) Puszcza Niepołomska,
- 9) Stawy w Brzeszczach,
- 10) Tatry,
- 11) Torfowiska Orawsko-Nowotarskie.

Najważniejsze siedliska w Polsce:

- zalewy i jeziora przy morskie (laguny),
- śródlądowe słone łąki, pastwiska, szuwary,
- nadmorskie wydmy szare,
- nadmorskie wrzosowiska bażynowe,
- zarośla kosodrzewiny,
- skały wapienne i neutrofilne z roślinnością pionierską,
- ciepłolubne, śródlądowe murawy napiaskowe,
- murawy kserotermiczne i ciepłolubne murawy ze stanowiskami storczyków,
- górskie i niżowe murawy bliźniczkowe,
- torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą,
- torfowiska nakredowe,
- źródła wapienne ze zbiorowiskami,
- podgórskie i wyżynne rumowiska wapienne ze zbiorowiskami,
- jaworzyny i lasy klonowo-lipowe na stokach i zboczach,
- bory i lasy bagienne oraz brzoźowo-sosnowe bagienne lasy borealne,
- łąki wierzbowe, topolowe, olszowe, jesionowe,
- ciepłolubne dąbrowy.

- z naruszeniem Dyrektywy ptasiej. Rok później sprawa znalazła się przed Europejskim Trybunałem Sprawiedliwości, co przyspieszyło wyznaczanie obszarów. Do końca 2008 roku w Polsce znajdowało się 141 obszarów specjalnej ochrony ptaków oraz 364 obszary mające znaczenie dla Wspólnoty. W kolejnym roku udało się utworzyć kolejne 454 specjalne obszary ochrony siedlisk oraz powiększono 77 już wyznaczonych. Dopiero w 2010 roku uznano, iż Polska wypełniła obowiązki wynikające z dyrektyw unijnych. Aktualnie w Polsce znajduje się 849 obszarów siedliskowych oraz 145 obszarów ptasich, które łącznie zajmują ponad 68 tys. km² (ok. 19,6% powierzchni kraju).

OBSZARY NATURA 2000 OBEJMUJĄ

Podstawowymi dokumentami regulującymi funkcjonowanie programu Natura 2000 są dwie dyrektywy unijne, tzw. **Dyrektywa ptasia** i **Dyrektywa siedliskowa**. Pierwsza z nich określa kryteria, według których wyznaczane są ostoje gatunków ptaków zagrożonych wyginięciem. Druga z kolei zawiera procedury dotyczące ochrony pozostałych gatunków zwierząt oraz roślin, siedlisk przyrodniczych i obszarów szczególnie cennych pod względem przyrodniczym. Dyrektywa ptasia została wydana 2 kwietnia 1979 roku (Dyrektywa Rady 79/409/EWG) w sprawie ochrony dzikiego ptactwa. Po wielu zmianach, które były wprowadzane na przestrzeni lat, zastąpiono ją nową dyrektywą z 30 listopada 2009 roku (Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE). Dyrektywy unijne wyróżniają trzy typy obszarów obejmowanych programem: obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO) oznaczone symbolem PLB, specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO), - oznaczone symbolem PLH oraz obszary mające znaczenie dla Wspólnoty (OZW). Zazębiające się obszary ptasie i siedliskowe oznaczane są symbolem PLC.

Obszary specjalnej ochrony ptaków tworzone są w celu ochrony dziko występujących ptaków jednego lub wielu gatunków, na których ptaki mają korzystne warunki do bytowania gwarantujące jego przetrwanie w danym siedlisku. Kwestie prawne reguluje Rozporządzenie Ministra

Środowiska z dnia 12 stycznia 2011 r. W Polsce jest obecnie **145 takich obszarów**.

Obszary mające znaczenie dla Wspólnoty stanowią obszary siedliskowe zatwierdzone przez Komisję Europejską, ale nie uwzględnione jeszcze w krajowych przepisach. **Specjalne obszary ochrony siedlisk** powstają wskutek wyznaczenia w danym kraju projektowanego wcześniej obszaru uznanego jako mający znaczenie dla Wspólnoty. Obejmują one tereny, na których znajdują się cenne pod względem przyrodniczym siedliska zagrożonych wyginięciem gatunków roślin i zwierząt. Może także służyć utrzymaniu lub przywróceniu właściwego stanu ochrony, który oznacza naturalny zasięg gatunku i zachowanie charakterystycznej struktury siedlisk. W Polsce znajduje się **849 obszarów siedliskowych**. Obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO) i obszary ochrony siedlisk (SOO) mogą obejmować ten sam teren w całości bądź w części.

CEL UTWORZENIA SIECI NATURA 2000

Celem podstawowym programu jest zachowanie różnorodności biologicznej poprzez objęcie ochroną blisko 200 najcenniejszych siedlisk przyrodniczych, którym grozi wyginięcie oraz około 1000 rzadkich i zagrożonych gatunków występujących w stanie dzikim na terenie Unii Europejskiej, jak również uregulowanie kwestii handlu i pozyskiwania ptaków łownych. Realizacja celu ochrony następuje poprzez wyznaczenie obszarów, na których znajdują się cenne siedliska i gatunki. Wszystkie państwa w równym stopniu dbają o promocję, finansowanie i spójność programu, a jego założenia są identyczne na całym obszarze. Każdy kraj ma obowiązek zapewnić chronionym gatunkom i siedliskom odpowiednie warunki uniemożliwiające występowanie niekorzystnych zmian.

Najważniejszym czynnikiem brany pod uwagę podczas wyznaczania obszarów Natura 2000 są wyjątkowe walory przyrodnicze terenu, natomiast czynniki społeczne i gospodarcze są uwzględniane dopiero w późniejszej fazie.

Każdy obszar wymaga sporządzenia odpowiedniej dokumentacji, obejmującej mapę cyfrową (forma wektorowa) oraz Standardowy Formularz Danych, który zawiera podstawowe informacje o obszarach, m.in.: położenie, powierzchnię, typy siedlisk, gatunki „naturowe”, wielkość populacji, reprezentatywność w skali kraju, możliwe zagrożenia, wartość przyrodniczą. Zmiany pojawiające się w obrębie obszarów są monitorowane i na ich podstawie dokonuje się aktualizacji map i Formularzy. Objęcie danego obszaru programem Natura 2000 nie koliduje z tym, że jest on już objęty inną formą ochrony.

DWIE PROCEDURY WYZNACZANIA OBSZARÓW NATURA 2000

Każdy kraj członkowski wyznacza obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO) samodzielnie bazując na unijnych kryteriach. Zadaniem Komisji Europejskiej jest kontrola krajowej sieci obszarów pod kątem spójności oraz uwzględnienia wszystkich najważniejszych i najcenniejszych ostoi ptaków. Z kolei dla obszarów mających znaczenie dla Wspólnoty (OZW)/specjalnych obszarów ochrony siedlisk (SOO) dyrektywa siedliskowa określa wymogi gatunkowe i siedliskowe, które muszą zostać spełnione przez państwa członkowskie. Każdy kraj z osobna przygotowuje listę znajdujących się na jego terenie obszarów cennych przyrodniczo, którą następnie przedstawia Komisji Europejskiej. Po przyporządkowaniu obszarów zamieszczonych na liście regionom biogeograficznym podczas Seminarium Biogeograficznego oceniana jest kompletność sieci dla każdego z gatunków i siedlisk. W kolejnym kroku, po analizie merytorycznej, Komisja Europejska wydaje decyzję, w której zatwierdza obszary jako „mające znaczenie dla Wspólnoty (OZW)”. Obszary uzyskują status obszarów Natura 2000, a kraj członkowski ma od tej chwili 6 lat na wyznaczenie tych ostoi w formie rozporządzenia jako specjalne obszary ochrony.

Dziewięciśń bezłodygowy

NADZÓR OBSZARÓW NATURA 2000

Skuteczne działania podejmowane w celu utrzymania lub przywracania odpowiedniego stanu obszarów Natura 2000 są możliwe dzięki podzieleniu zadań i odpowiedzialności. Model zarządzania siecią zakłada cztery etapy: planowanie, organizowanie, wdrażanie oraz ewaluację. Planowanie polega na ustaleniu celów, strategii działania, analizie sytuacji oraz identyfikacji problemów. Na etapie organizacji następuje optymalizacja zasobów i struktur poprzez znalezienie najlepszych rozwiązań. Wdrażanie polega na realizacji przyjętego planu, a ewaluacja wiąże się z kontrolą rezultatów i porównaniem ich z założeniami oraz wprowadzeniem ewentualnych korekt.

WARTO WIEDZIEĆ!

Niektóre siedliska i gatunki wymienione w dyrektywie zostały oznaczone jako priorytetowe, czyli szczególnie ważne dla Unii Europejskiej.

Priorytetowe gatunki w Polsce to:

- **rośliny:** dzwonek karkonoski, dzwonek piłkowany, gnidosz sudecki, goryczuszka czeska, goździk lśniący, przytulia sudecka, pszonak pieniński, sasanka słowacka, sierpik różnolistny, warzucha polska, warzucha tatrzańska,
- **ssaki:** kozica, niedźwiedź brunatny, suseł perełkowany, świstak, wilk, żubr,
- **ryby:** strzebla błotna.

WARTO WIEDZIEĆ

Każde państwo członkowskie Unii Europejskiej musi przestrzegać pewnych zasad **odnośnie obszarów Natura 2000**:

- wyznaczenie obszarów,
- wskazanie podmiotów nadzorujących,
- przygotowanie i zatwierdzenie planu zarządzania,
- realizacja przyjętych planów, a zwłaszcza: działania ochronne, monitoring, raportowanie,
- zachowanie lub przywrócenie pożądanego stanu gatunków lub siedlisk.

Sarna

Najważniejszą funkcję w zarządzaniu siecią Natura 2000 w Polsce sprawuje Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska wraz z dyrektorami regionalnymi. Nadzoruje on funkcjonowanie obszarów objętych ochroną na podstawie prowadzonej ewidencji danych. Do jego kompetencji należy m.in. wydawanie zaleceń i wytycznych odnośnie ochrony i funkcjonowania obszarów Natura 2000, ustalenie zakresu i żądanie informacji o ochronie i funkcjonowaniu obszarów oraz weryfikacja realizacji planów ochrony i wykonania zadań ochronnych.

W przypadku, gdy obszar Natura 2000 (całość lub część) położony jest w obrębie parku narodowego, wówczas nadzór nad funkcjonowaniem obszaru sprawuje dyrektor parku. Tak samo sytuacja wygląda na terenach znajdujących się w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe. Wtedy czynności nadzorujące wykonuje miejscowy nadleśniczy w oparciu o plan urządzenia lasu. Podobnie jest w przypadku obszarów leżących na terenach morskich, gdzie nadzór sprawuje dyrektor urzędu morskiego.

Do kompetencji regionalnego dyrektora ochrony środowiska bądź dyrektora parku narodowego lub urzędu morskiego należy sporządzenie planu zadań ochronnych lub planu ochrony. Plan zadań ochronnych musi zostać opracowany w ciągu 6 lat od ustanowienia obszaru specjalnej ochrony ptaków lub od zatwierdzenia obszaru mającego znaczenie dla Wspólnoty przez Komisję Europejską. Dokument ustanawiany jest przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska w formie zarządzenia i obejmuje okres 10 lat. Nie ma obowiązku sporządzania planu w przypadku obszarów, dla których istnieje plan ochrony lub które objęte są krajową formą ochrony przyrody, znajdują się na terenach morskich lub w zarządzie nadleśnictwa. W trakcie tworzenia planu zadań ochronnych bierze się pod uwagę osoby i podmioty prowadzące działalność w niedalekiej odległości od siedlisk i gatunków objętych ochroną. Dopuszczane są także wnioski i skargi społeczeństwa. W związku ze zmieniającymi się potrzebami, plan zadań ochronnych może ulegać modyfikacjom w trakcie trwania. Każdy plan powinien zawierać między innymi: opis granic, mapę obszaru, cele ochrony, wskazanie występujących i możliwych

Rusałka pawik

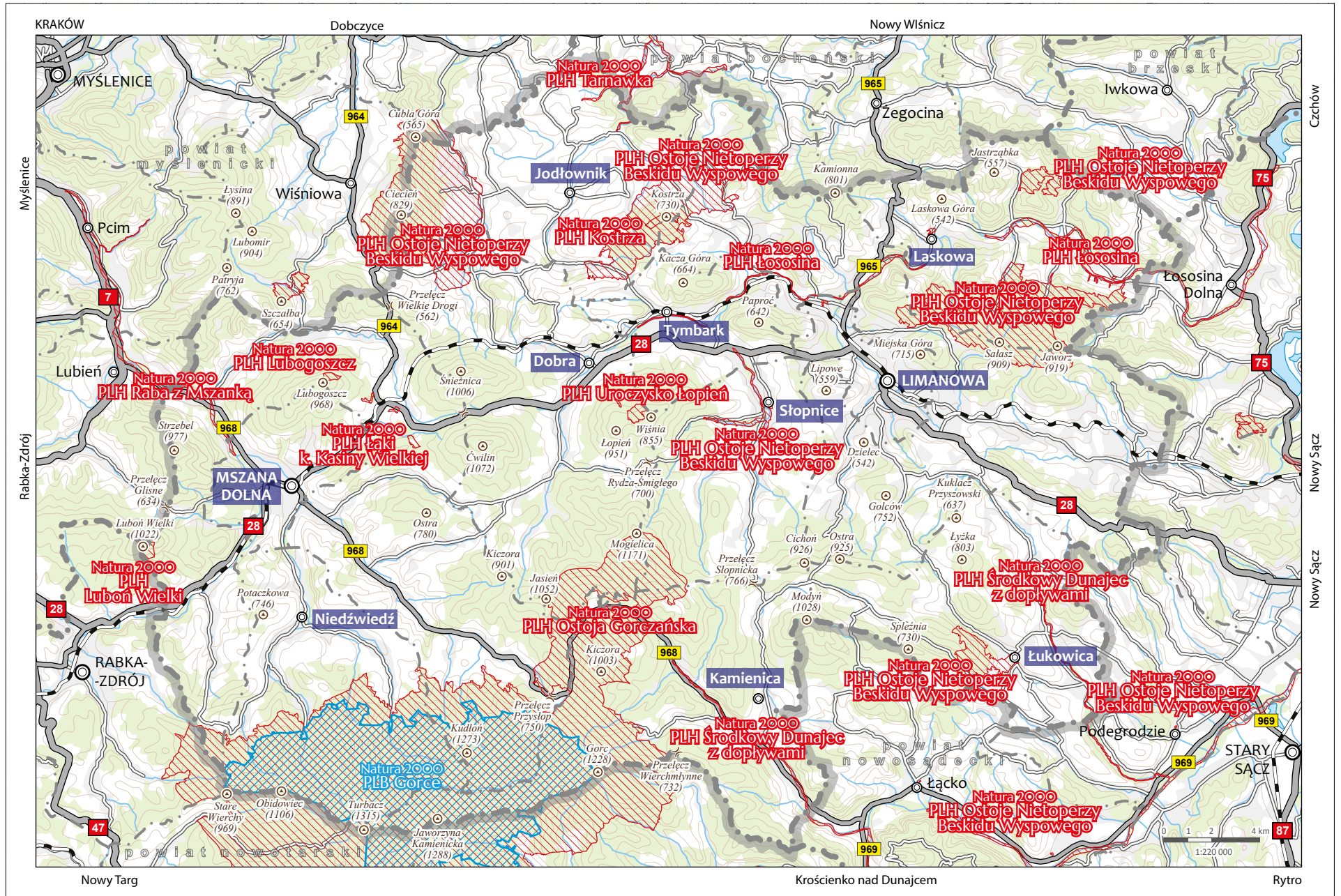
zagrożeń, katalog zadań ochronnych wraz z podaniem podmiotów odpowiedzialnych za ich realizację.

Plan ochrony ustanawia się nie tylko dla obszarów Natura 2000, ale także dla parków narodowych, rezerwatów oraz parków krajobrazowych. Projekt planu dla obszaru Natura 2000 opracowywany jest przez podmiot nadzorujący dany obszar i ustanawiany przez Ministra Środowiska w drodze rozporządzenia. Sporządzenie projektu wymaga konsultacji społecznych oraz zaopiniowania przez odpowiednią miejscowo radę gminy. Plan ochrony dla obszaru Natura 2000 ma charakter uzupełniający w stosunku do planu zadań ochronnych i obejmuje okres 20 lat.

NATURA 2000 W POWIECIE LIMANOWSKIM

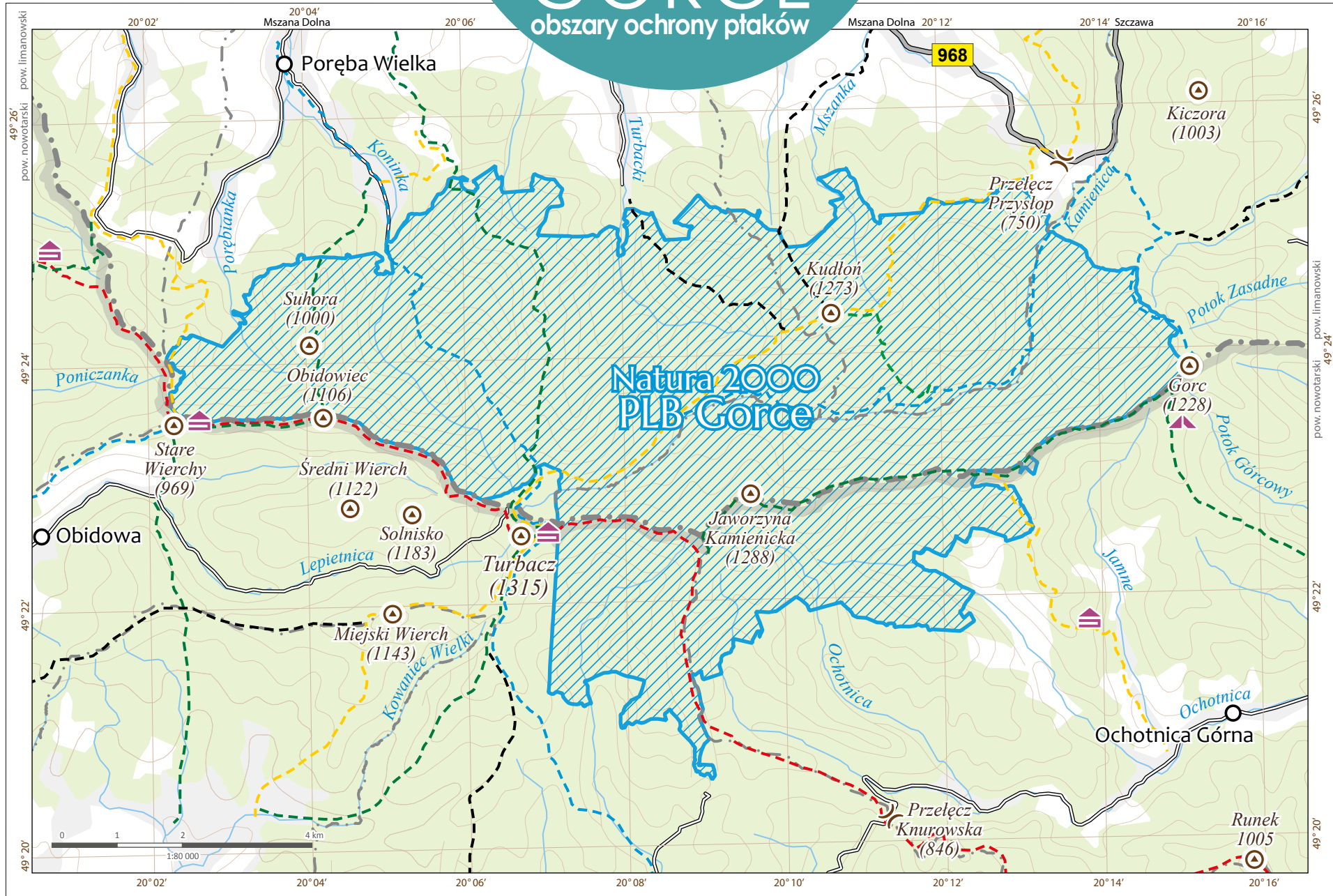
W granicach powiatu limanowskiego znajduje się **12 obszarów Natura 2000**, których łączna powierzchnia zajmuje **13,551,0 ha**. **Obszarem specjalnej ochrony ptaków** jest tylko obszar „Gorce”, który w powiecie limanowskim zajmuje powierzchnię 5340,1 ha. Pozostała część obszaru znajduje się na terenie powiatu nowotarskiego. Wśród **specjalnych obszarów ochrony siedlisk** można wyodrębnić: obszar nietoperzowy („Ostoje Nietoperzy Beskidu Wyspowego”), obszary siedliskowe („Ostoja Gorczańska”, „Kostrza”, „Luboń Wielki”, „Lubogoszcz”, „Łąki koło Kasiny Wielkiej”, „Uroczysko Łopień”), obszary rzeczne („Łososina”, „Raba z Mszanką”, „Środkowy Dunajec z dopływami”, „Tarnawka”).

NATURA 2000 W POWIECIE LIMANOWSKIM

GORCE

obszary ochrony ptaków

Trzmiełojad

Natura 2000

GORCE

OBSZAR OCHRONY PTAKÓW

PLB120001

Obszar specjalnej ochrony ptaków „Gorce” zajmuje powierzchnię 6824,9 ha. Na terenie powiatu limanowskiego znajduje się większa część obszaru, bo aż 5340,1 ha. Został wyznaczony 5 listopada 2004 r. na podstawie Rozporządzenia Ministra Środowiska z dn. 21 lipca 2004 r. i został mu nadany kod PLB120001. Administracyjnie obszar leży na terenie dwóch powiatów: limanowskiego oraz nowotarskiego. W powiecie limanowski w gminie Kamienica obszar zajmuje powierzchnię 1314,0 ha, w gminie wiejskiej Mszana Dolna 1064,9 ha, a w gminie Niedźwiedź - 2961,2 ha. Z kolei w powiecie nowotarskim na terenie gminy Rabka-Zdrój znajduje się tylko 0,1 ha obszaru, w gminie wiejskiej Nowy Targ 604,0 ha, a w gminie Ochotnica Dolna – 880,7 ha. Cały obszar znajduje się w granicach pasma górskiego Gorców wchodzącego w skład Beskidów Zachodnich, na terenie Gorczańskiego Parku Narodowego. Obszar „Gorce” wyznaczony został w górnych partiach zlewni Kamienicy, a także w innych zlewniach oraz na szczytach Jaworzyny (1288 m n.p.m.), Kudłonia (1274 m n.p.m.), Mostownicy (1251 m n.p.m.). Obszarem „Gorce” zarządza Dyrektor Gorczańskiego Parku Narodowego.

Około 95% powierzchni obszaru „Gorce” porastają lasy regla górny z przewagą świerka, buka i jodły. W reglu górnym

dominuje bór świerkowy, natomiast w dolnym – buczyna karpacka i zbiorowiska borowe. Na wilgotnych terenach, w dolinach potoków, króluje olszyna karpacka. Na wzniesieniach znajdują się sporych wielkości polany z widocznym postępującym procesem zarastania wskutek zaprzestania wypasu owiec i bydła.

Na obszarze specjalnej ochrony ptaków „Gorce” swoje miejsce bytowania ma około 15 gatunków ptaków znajdujących się w załączniku I dyrektywy oraz 8 gatunków opisanych w Polskiej Czerwonej Księdze. W okresie lęgowym na obszarze tym spotkać można takie ptaki jak: dzięcioł zielonosiwy, głuszec, puchacz, muchołówka mała, sóweczka, a w wysokim zagęszczeniu żyją: dzięcioł trójpalczasty, dzięcioł białostrzbiety, jarząbek, puszczyk uralski, włochatka. Z większych ssaków schronienie znajdują tutaj wilki oraz niedźwiedzie (przechodnio), a z ciekawszych płazów – salamandra płamista. Na obszarze „Gorce” występują także rzadkie rośliny: wawrzynek wilczełyko, śnieżyczka przebiśnieg, dziewięciśli beżłodygowy, szafran, goryczki, storczyki.

data wyznaczenia: 5 listopada 2004 r.

powierzchnia: 6824,9 ha

obszar administracyjny: powiaty limanowski i nowotarski

poł. geograficzne: Gorce

typ obszaru: obszar specjalnej ochrony ptaków

GARŚĆ CIEKAWOSTEK

Gorce – pasmo górskie w Beskidach Zachodnich, graniczące z Beskidem Wyspowym (północny wschód), Kotliną Rabczańską (północny zachód), Beskidem Orawsko-Podhalańskim (zachód), Kotliną Nowotarską i Pieninami (południe), Beskidem Sądeckim (wschód). Specyfiką Gorców jest tzw. **roźród**, czyli typ masywu, w którym grzbiety rozchodzą się od najwyższego wzniesienia w różnych kierunkach. W przypadku Gorców jest to Turbacz, od którego odchodzą: pasmo Gorca, grzbiet Mostownicy i Kudłonia, grzbiet Turbaczyka, grzbiet Suchego Gronia, grzbiet Obidowca, grzbiet Średniego Wierchu i grzbiet Bukowiny Obidowskiej. Na terenie Gorców został utworzony **Gorczański Park Narodowy**, który nie obejmuje samego Turbacza. Najważniejsze szczyty w paśmie Gorców to: Turbacz (1310 m n.p.m.), Jaworzyna Kamienicka (1288 m n.p.m.), Kiczora (1282 m n.p.m.), Kudłoń (1276 m n.p.m.), Gorc Troszacki (1235 m n.p.m.), Lubań (1225 m n.p.m.). W całym paśmie poprowadzonych zostało wiele szlaków pieszych, spacerowych, rowerowych, konnych oraz ścieżek edukacyjnych. Niektóre z nich biegną przy funkcjonujących schroniskach turystycznych. Zimą turystów przyciągają stoki narciarskie.

WARTO WIEDZIEĆ

W celu utrzymania właściwego stanu ochrony na obszarze „Gorce” należy zadbać o:

- niedopuszczanie do podziału zwartych kompleksów leśnych ze względu na ptaki leśne,
- wprowadzenie ochrony ścisłej na terenach, na których znajdują się tokowiska kuraków lub czasowe zamykanie szlaków biegnących w bliskiej odległości od tych miejsc; ochrona polega również na niewykonywaniu prac leśnych w okresie rozrodu kuraków, zostawianie w pobliżu tokowisk wiatromów, śniegołomów oraz nisko ugałęzionych drzew (głuszc, jarząbek),
- pozostawianie starych drzew liściastych, martwych drzew oraz o miękkim drewnie dla dzięciołów i muchołówek,
- zachowanie wielopiętrowości lasu i różnorodności siedlisk leśnych dla trzmielajadów i sów.

Na zdjęciach: u góry – uszatka, obok – sóweczka

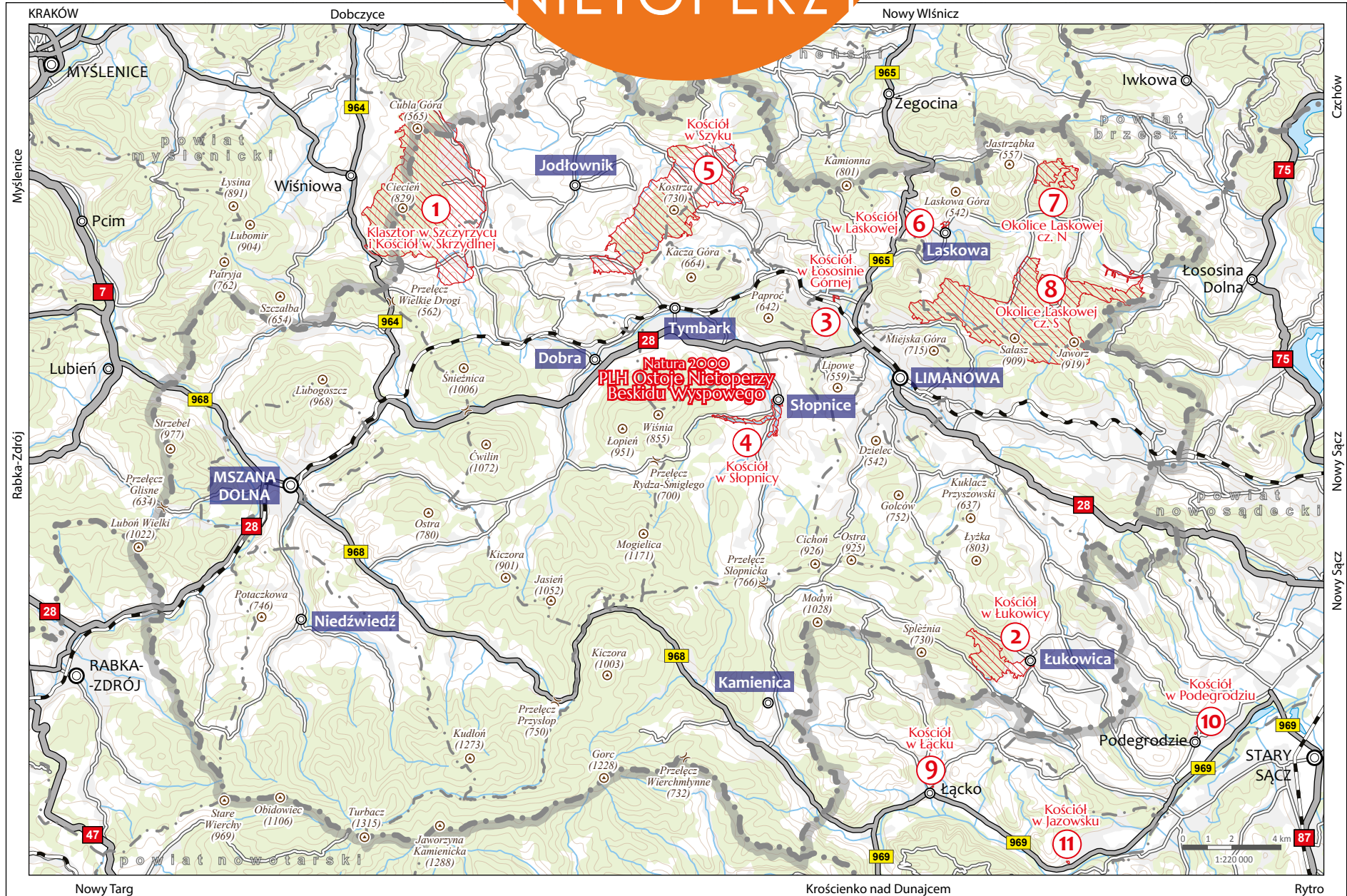

Cietrzewie

Walczące myszołowy

OSTOJE NIETOPERZY

Nocek duży

Natura 2000

OSTOJE NIETOPERZY BESKIDU WYSPOWEGO

PLH120052

Specjalny obszar ochrony siedlisk „Ostoje Nietoperzy Beskidu Wyspowego” został zatwierdzony przez Komisję Europejską decyzją z 10 stycznia 2011 r. Obszar zajmuje powierzchnię 5706,13 ha i na terenie powiatu limanowskiego obejmuje gminy: Słupnice, Dobra, Limanowa (w.), Laskowa, Jodłownik, Łukowica. Pozostała część leży w granicach powiatu myślenickiego i nowosądeckiego. Obszar znajduje się na terenie Beskidu Wyspowego, charakteryzującego się odosobnionymi wzniesieniami o często stromych zboczach i podłożem z utworów fliszu karpackiego. Obszar Natura 2000 w części położony jest na szczytach Ciecierz (829 m n.p.m.) oraz Kostrza (720 m n.p.m.) i obejmuje także fragment Pasma Łososińskiego. Pokrywa się z krajowymi formami ochrony – Rezerwatem przyrody Kostrza (0,69%) oraz Południowomałopolskim Obszarem Chronionego Krajobrazu (37,86%). Podmiotem sprawującym nadzór nad obszarem jest Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Krakowie, zaś opiekę merytoryczną oraz realizację większości działań ochronnych w najcenniejszych stanowiskach od lat przyjęło na siebie Polskie Towarzystwo Przyjaciół Przyrody „pro Natura” z Wrocławia. Towarzystwo to w większości odkryło kolonie nietoperzy, pomaga w zachowaniu ich lepszej kondycji, udziela na bieżąco merytorycznego wsparcia jak również pomaga w uzyskaniu środków na cele ochronne.

CEL UTWORZENIA

Celem utworzenia obszaru „Ostoje Nietoperzy Beskidu Wyspowego” było objęcie ochroną kolonii rozrodczych oraz miejsc żerowania nietoperzy: podkowca małego, nocka orzęsionego i nocka dużego. Miejsca te mają ogromne znaczenie dla zachowania populacji tych nietoperzy, zwłaszcza dwóch pierwszych gatunków. Stanowisko nocka orzęsionego jest w Polsce niewiele i aż 50% jego populacji w sezonie letnim znajduje się właśnie na tym obszarze. Populacja podkowca małego stanowi na tym terenie ok. 20% całej populacji.

PODKOWIEC MAŁY (*Rhinolophus hipposideros*)

Jeden z **najmniejszych nietoperzy** żyjących w Polsce, należący do rodziny podkowcowatych. Nazwa rodziny pochodzi od narośli skórnej znajdującej się w okolicach nosa, która przybrała kształt podkowy. W przeciwieństwie do innych nietoperzy, podkowce w czasie spoczynku skrzydłami otulają całe ciało, zamiast pozostawiać je złożonymi wzdłuż boków ciała. Długość ciała podkowca małego wynosi ok. 40 mm, masa waha się od 3,5 do 7 g, a rozpiętość skrzydeł się-

data zatwierdzenia: 10 stycznia 2011 r.

powierzchnia: 5706,13 ha

obszar administracyjny: powiaty
limanowski
nowosądecki
myślenicki

poł. geograficzne: Beskid Wyspowy

typ obszaru: specjalny obszar
ochrony siedlisk

Przedmioty ochrony: podkowiec mały
nocka orzęsiona
nocka duża
kwaśne buczyny
żyłne buczyny
jaworzyny i lasy
klonowo-lipowe
na stokach
i zboczach
jodłowy bór
świętokrzyski

Podkowiec mały

WARTO WIEDZIEĆ

Na obszarze „Ostoje Nietoperzy Beskidu Wyspowego” wyznaczono łącznie **11 enklaw**, w których znajdują się obiekty będące miejscem bytowania bądź żerowania nietoperzy i są przedmiotami obszaru Natura 2000. Wyznaczone obszary to: Klasztor w Szczyrzycu i Kościół w Skrzydziej, Kościół w Łukowicy, Kościół w Słopnicach, Kościół w Szyku, Kościół w Łososinie Górnej, Kościół w Laskowej, Okolice Laskowej cz. N, Okolice Laskowej cz. S, Kościół w Łącku, Kościół w Podegrodziu, Kościół w Jazowsku.

Większość siedlisk kolonii rozrodczych nietoperzy znajdujących się w budynkach sakralnych zachowana jest w stanie dobrym lub bardzo dobrym. Wiele z nich zostało wyremontowanych z korzyścią dla nietoperzy, a w kilku zainstalowano platformy na guano. Najtrudniej jest dostosować otoczenie zewnętrzne kościołów do tras przelotowych nietoperzy, co może wymagać modyfikacji oświetlenia, czy też stanu zadrzewienia wokół obiektu. Niektóre budynki wymagają zaciemnienia strychów lub zabezpieczenia wlotów.

ga 250 mm. Futerko ma kolor szarobrązowy na grzbiecie, a na brzuchu szary lub szarobiały. Uszy podkowca są spiczaste i szerokie, a ogon krótki. Błona skrzydeł ma ciemną barwę, natomiast jaśniejsze są uszy i pyszczek. Nietoperz o szerokich i stosunkowo krótkich skrzydłach i trzepotliwym, motyliim locie jest bardzo zwinny i myśliwy, polującym wśród gałęzi drzew i w sąsiedztwie skał. Potrafi zawisać w powietrzu i zbierać bezkręgowce z powierzchni roślin i skalnych ścian. Podkowiec mały występuje w Europie środkowej i południowej, a w Polsce w Karpatach, Sudetach, terenach podgórskich oraz na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej, które określane są wspólnym mianem Krainy Podkowca. Letnimi schronieniami tego ssaka są najczęściej ciepłe strychy budynków, zwłaszcza obiektów sakralnych, gdyż tam nieczęsto zaglądać mogący je niepokoić ludzie. Kluczowym warunkiem jest wystarczająco obszerny wlot, gdyż podkowce (inaczej niż większość nietoperzy) nie potrafią przeciskać się przez szczeliny. Na zimę chowają się w wilgotnych i ciepłych miejscach, takich jak jaskinie, piwnice, nieeksploatowane kopalnie, gdzie przechodzą w stan hibernacji. Podkowce małe nie migrują na długie dystanse – ich kryjówki letnie znajdują się z reguły w pobliżu kryjówek zimowych.

Podkowiec mały jest gatunkiem **zagrożonym wyginięciem**, dlatego objęty został ochroną ścisłą. Wymieniony został również w **Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt**. Nieco ponad dwadzieścia lat temu cała krajowa populacja tego gatunku szacowana była na zaledwie od stu do kilkuset osobników, znajdując się na krawędzi zupełnego wyginięcia. Dziś, przede wszystkim dzięki aktywnym działaniom ochronnym, możemy mówić o populacji 13-14 tys. osobników.

Działania ochronne to przede wszystkim **Program ochrony podkowca małego w Polsce** realizowany przez PTPP „Pro Natura” przy współpracy wielu instytucji i organizacji, w tym przede wszystkim Regionalnych Dyrekcji Ochrony Środowiska w Krakowie, Rzeszowie i Opolu oraz zaangażowaniem środków Fundacji EkoFundusz, GEF/SGP, WFOŚiGW, NFOŚiGW, Life+, POiŚ. Dzięki remontom dachów budynków, za-

bezpieczaniu zimowisk specjalnymi kratami, adaptowaniu poddaszy i otoczenia schronień, oraz nasadzeniom drzew i krzewów na trasach przelotu nietoperzy ocalonych została większość znanych w Polsce stanowisk podkowca, a wiele z już od lat nieistniejących zostało odtworzonych i zasiedlonych na nowo. Ten bezprecedensowy Program w znacznej swej części realizowany jest właśnie na terenie Beskidu Wyspowego. Wszystkie zadania ochronne ujęte w tej publikacji wykonane zostały przez PTPP „pro Natura”.

NOCEK ORZĘSIONY (*Myotis emarginatus*)

Nietoperz średniej wielkości, należący do rodziny mroczkowatych. Masa jego ciała wynosi 6-9 g, a długość od 41 do 53 mm. Rozpiętość skrzydeł oscyluje w granicach 220-240 mm. Futerko na grzbiecie ma barwę brązową, a na brzuchu dużo jaśniejszą - szarobrązową. Nietoperz posiada charakterystyczne wycięcie na zewnętrznej części ucha i drobne włoski wzdłuż krawędzi błony ogonowej, którym zawdzięcza swą nazwę. Nocek orzęsiony żyje w południowej i zachodniej części Europy. W Polsce występuje w Karpatach, Sudetach i na Jurze Krakowsko-Częstochowskiej, czyli praktycznie jego zasięg pokrywa się z Krainą Podkowca. Na schronienia letnie i zimowe wybiera miejsca o warunkach zbliżonych do tych, jakie preferuje podkowiec mały, stąd oba gatunki niejednokrotnie można spotkać w tych samych stanowiskach. Nocek orzęsiony jest również gatunkiem osiadłym, nie migrującym. Nietoperz ten najczęściej poluje w koronach drzew i w pobliżu krzewów na niewielkich wysokościach, a pożywienie w postaci muchówek, małych motyli, gąsienic i pająków chwyta w locie lub wprost z roślin. Nietoperz objęty został w Polsce ścisłą ochroną gatunkową i wymaga ochrony czynnej. Jego liczebność nie jest ściśle określona i szacowana jest na kilka tysięcy osobników. W ostatnich latach odnotowywany jest wyraźny wzrost liczebności w poszczególnych stanowiskach, choć są również i takie schronienia, z których z nieznanых powodów zniknęły zupełnie. Dzięki wykorzystywaniu siedlisk charakterystycznych również dla podkowca małego, sprzyjają mu również podejmowane la tego gatunku działania ochronne.

Nocek orzęsiony

NOCEK DUŻY (*Myotis myotis*)

Podobnie jak nocek orzęsiony należy do rodziny mroczkowatych. Jest jednym z największych nietoperzy krajowych. Jego ciało ma długość od 70 do 80 mm, rozpiętość skrzydeł wynosi 350-440 mm, masa zaś osiąga 25-40 g. Nocek duży ma owalne, szerokie uszy. Kolor futra zależy od konkretnego osobnika – może występować ubarwienie grzbietu od szarobrunatnego do brązowego. Brzuch pokryty jest białawym futerkiem, a skrzydła mają odcień ciemnobrązowy. Nocek duży zamieszkuje południową Europę, Turcję oraz północną część Bliskiego Wschodu. Na terenie Polski najliczniej występuje w południowo-zachodniej i centralnej części kraju, rzadziej obserwowany jest na północy i północnym-wschodzie. W okresie letnim zamieszkuje głównie strychy budynków i wieże kościelne, choć znane są również schronienia rozrodcze w kryjówkach podziemnych np. jaskinie i piwnice. Hibernacja

nocka dużego trwa z reguły od września do kwietnia. Migruje na średnie dystanse, pokonując między schronieniami letnimi a zimowiskami nawet dystans do 250 kilometrów. Znajduje pożywienie w postaci owadów w lasach, na skoszonych łąkach, murawach, pastwiskach i w starych sadach. Najbardziej lubi chrząszcze, na które poluje przy powierzchni ziemi. Jego lot jest powolny i niski. Nocek duży podlega w Polsce ścisłej ochronie gatunkowej. Na terenie Beskidu Wyspowego jego liczebność w stanowiskach rozrodczych systematycznie obniża się. Być może przyczyna leży w skażeniu środowiska pestycydami, szczególnie w rejonach sadowniczych.

Nocek duży

Otwory wykorzystywane przez nietoperze są od wewnątrz oznakowywane, aby zapobiec ich przypadkowemu zamknięciu czy przesłonięciu

Wyścielona folią paroprzepuszczalną platforma na gówno zabezpiecza obiekt oraz pozwala łatwo sprzątać pozostawione przez nietoperzy odchody

Schronienie dla podkowców na strychu kościoła w Ujanowicach. Obszerna drewniana budka pozwala zapewnić optymalne warunki nawet w okresie upałów czy chłódów. Otwór wlotowy zabezpiecza specjalna zapadka, uniemożliwiająca dostęp drapieżnikom, np. kunie domowej, kotu

1 Klasztor w SZCZYRZYCU i Kościół w SKRZYDLNEJ

występujące nietoperze: podkowiec mały
nocek orzęsiony
nocek duży

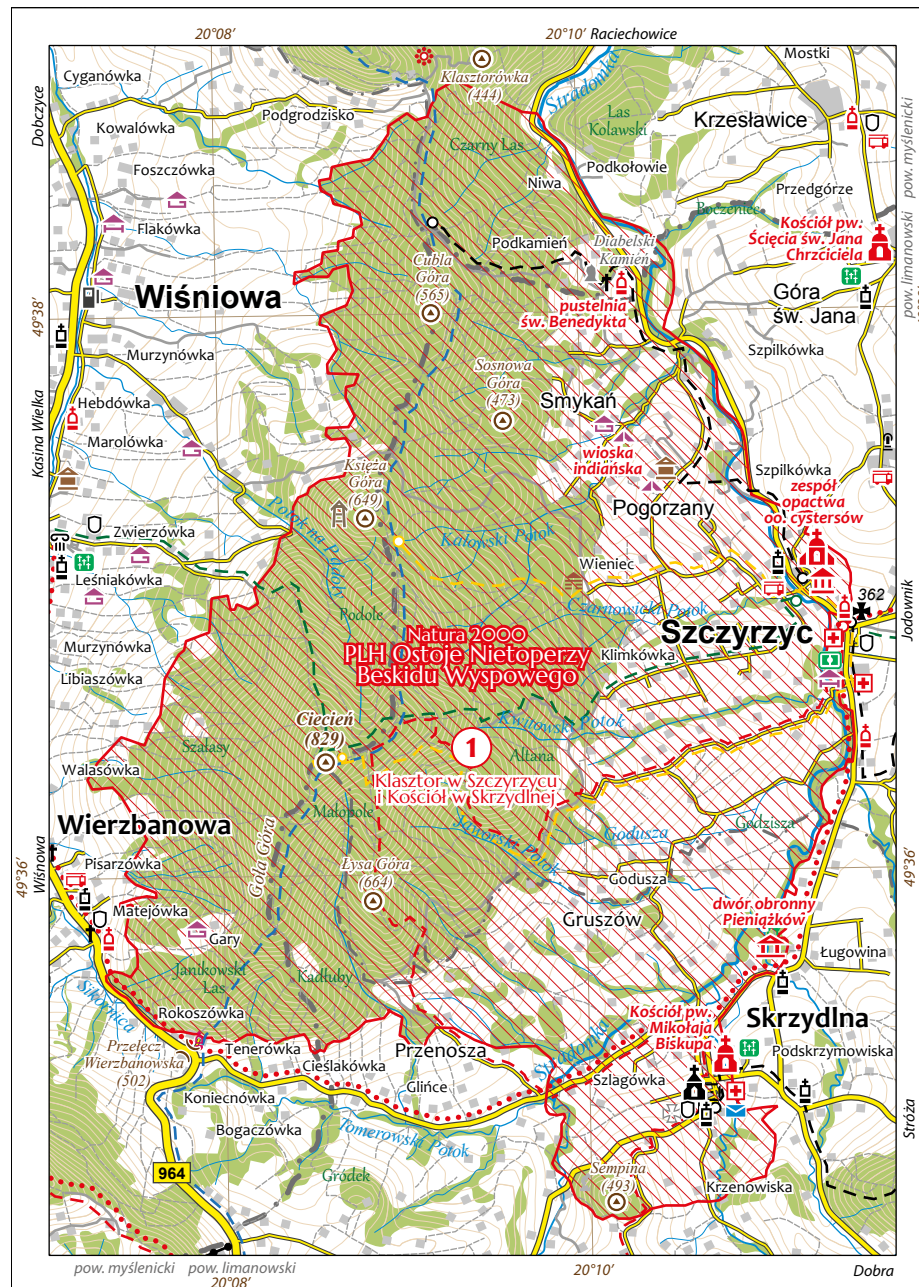
Klasztor w Szczyrzycu razem z kościołem w Skrzydlniej tworzą jedną z 11 enklaw wchodzących w skład obszaru „Ostoje Nietoperzy Beskidu Wyspowego”.

Dom Opata mieści w swych wnętrzach klasztorne muzeum

OPACTWO CYSTERSÓW W SZCZYRZYCU

zlokalizowane jest w gminie Jodłownik w powiecie limanowskim na powierzchni ponad 7 ha. Jako jedyne z wszystkich klasztorów cystersów w Polsce funkcjonuje nieprzerwanie do dzisiaj. Kompleks klasztorny składa się z kościoła, klasztoru, dziedzińca, wirydarza, wozowni, odźwierni, spichlerza, młyna, browaru i rozległego parku. Kościół Najświętszej Maryi Panny Wniebowziętej i św. Stanisława Biskupa ma status sanktuarium maryjnego i może poszczycić się cudownym obrazem Matki Boskiej Szczyrzyckiej w ołtarzu głównym. Kościół został wybudowany w 1620 roku. Obok niego znajduje się klasztor obejmujący zespół budynków z XVII wieku, rozmieszczonych na planie kwadratu. W klasztorze znajdują się cenne zabytkowe obiekty, jak np. XV-wieczny krucyfix, XVI-wieczna kamienna kropielnica czy obrazy świętych z XVII-XIX wieku. Wśród budynków klasztoru stoi także Dom Opata

Kościół pw. NMP Wniebowziętej i Świętego Stanisława Biskupa w Szczyrzycu

Podkowiec mały

Podkowiec mały

WARTO WIEDZIEĆ

Samice nietoperzy tworzą kolonie rozrodcze, w których rodzą i wychowują młode. Liczą one od kilku do nawet kilkuset osobników. Młode nietoperze są ślepe i nieowłosione. Pozostają przy matce przez około 4-6 pierwszych tygodni i żywią się jej mlekiem. Kolonie zakładane są najczęściej w dziuplach, szczelinach skalnych, jaskiniach, szopach, szałasach, ambonach myśliwskich, budkach dla ptaków, szczelinach mostów, stosach drewna, strybach, piwnicach. Warto także budować specjalne skrzynki dla nietoperzy.

Nietoperze żywią się owadami (m.in. muchówki, komary, ćmy, motyle, mrówki, pasikoniki, chrabąszcze), a także pająkami i wodnymi bezkręgowcami. Ciekawostką jest fakt, że nietoperz potrafi zjeść w ciągu nocy owady stanowiące łącznie 30% masy jego ciała. Dla zobrazowania: kolonia 500 osobników nocka dużego jest w stanie zjeść przez całe lato 2 tony owadów.

datowany na XVI wiek, który w późniejszym okresie przerobiono na spichlerz. Obecnie w jego murach mieści się Muzeum Klasztorne, przechowujące m.in. pergaminowe manuskrypty, kielichy mszalne, miecze, odłamek meteorytu i inne kamienie, Krzyż Dobrej Drogi (XV w.). Jedna sala poświęcona została pisarzowi i poecie Władysławowi Orkanowi. Na terenie kompleksu znajduje się także browar, w którym mnisi warzyli piwo zgodnie ze specjalną recepturą cysterską. Ciekawostką jest fakt, że o udostępnienie receptury zakonników zwróciła się firma otwierająca browar w Polsce i w ten sposób piwo cystersów powróciło do produkcji.

W jednym z naukowych artykułów z 2003 roku poddasze zespołu klasztornego w Szczyrzycu określone zostało mianem „najcenniejszego strychu w Polsce”. Rzeczywiście, z punktu widzenia chiropterologa miejsce to zasługuje na szczególną uwagę. W okresie letnim spotkać tu można aż 8 gatunków nietoperzy, spośród których podkowiec mały i nocek orzęsiony tworzą kolonie rozrodcze należące do największych w Polsce. Kolonia nocka dużego zamieszkująca w obrębie kościelnej wieży jest stosunkowo niewielka, ale z roku na rok jej liczebność systematycznie wzrasta. Spotkać tu również można nocka Natterera, karlika malutkiego i oba gatunki gacka: szarego i brunatnego. Rarytasem zaś jest stwierdzony tu jednokrotne (niestety martwy) osobnik podkowca dużego, gatunku znanego dotąd w Polsce wyłącznie ze sporadycznych obserwacji w okresie zimowania.

Stanowisko w Szczyrzycu odkryte zostało w 1997 roku. Od tego czasu znajduje się ono pod stałą opieką stowarzyszenia PTPP „pro Natura”, które dla zabezpieczenia poprawy warunków przebywania nietoperzy przeprowadziło tu szereg działań ochronnych, m.in. nasadzając ciągi drzew wzdłuż tras przelotów czy też instalując w obrębie poddasza rozmaite udogodnienia zapewniające nietoperzom lepsze i bezpieczniejsze warunki wykorzystania jego przestrzeni. Obecnie, dzięki projektowi Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Krakowie planowana jest instalacja

platformy na guano, zabezpieczającej strop kościoła przed wpływem gromadzących się w okresie letnim odchodów nietoperzy.

Szczególne znacznie dla zachowania stanowiska ma nastawienie gospodarzy obiektu. Nietoperze na cystersów narzekać nie mogą. Ich obecność w budynku nikomu nie przeszkadza, a zakonnicy z cierpliwością i zrozumieniem podchodzą do pewnych ograniczeń i odpowiedzialności za tak cenny przyrodniczy skarb, jaki im został powierzony. W 2017 roku opactwo oo. Cystersów w Szczyrzycu wyróżnione zostało Znakiem Jakości Krainy Podkowiec, jako jedna z instytucji szczególnie zasłużonych dla ochrony nietoperzy w Polsce.

Teren Opactwa Cystersów w Szczyrzycu stanowi doskonałe schronienie dla nietoperzy oraz jest miejscem ich żerowania. Na strychach klasztoru i kościoła znajduje się największa w Polsce kolonia nocka orzęsionego licząca tutaj ok. 300 osobników oraz jedna z większych kolonii podkowca małego – ok. 320 osobników. W niewielkich ilościach bytuje tutaj także nocek duży (maks. kilkanaście sztuk). Opactwo zostało objęte ochroną w celu utrzymania populacji nietoperzy oraz zabezpieczenia miejsc ich żerowania i rozrodu.

XVI-WIECZNY KOŚCIÓŁ W SKRZYDLNEJ pw. św. Mikołaja Biskupa

Początkowo był w całości drewniany, ale z biegiem czasu niektóre zniszczone fragmenty zastąpiono murewanymi. Budowla ma jedną nawę i konstrukcję zrębową, a w południowej części znajduje się mała kaplica. W I połowie XIX wieku do kościoła dobudowano wieżę w stylu barokowym. Wewnątrz świątyni znajdują się bogate polichromie przedstawiające świętych: Jadwigę Andegaweńską, Stanisława Biskupa, Stanisława Kostkę, Kazimierza Jagiellończyka, Maksymiliana Kolbe, Jacka

od dominikanów. Oprócz XVII-wiecznego ołtarza głównego i ołtarzy bocznych, w kościele jest barokowa chrzcielnica z XVIII wieku, renesansowa ambona z XVII wieku, drewniany krucyfiks z XIV wieku oraz nagrobek fundatora kościoła – Prokopa Pieniążka – umieszczony w boku ołtarza głównego. Kościół jest otoczony kamiennym murem, postawionym na przełomie XVIII/XIX wieku. W pobliżu rośnie kilka leciwych drzew będących pomnikami przyrody. Obok budowli stoi drewniana dzwonnica i kilka starych nagrobków. Kościół znajduje się na Małopolskim Szlaku Architektury Drewnianej. Obecnie nie jest użytkowany, gdyż w 1993 roku została wzniesiona nowa świątynia parafialna.

Stanowisko kolonii rozrodczej nietoperzy na strychu zabytkowego kościoła w Skrzydlniej, znane i monitorowane jest od 1998 roku. Dziesięć lat później dzięki zaangażowaniu stowarzyszenia „pro Natura” i pomocy Fundacji EkoFundusz, budynek podówczas kompletnie zaniedbany i podupadający uratowany został od całkowitej ruiny zyskując nowy dach. Dzięki temu działaniu przetrwało również schronienie nietoperzy, służące dziś ponad 60-ciu osobnikom podkowca małego wychowującym swoje młode. Dla wygody i bezpieczeństwa nietoperzy na poddaszu kościoła wykonane zostały specjalne adaptacje, zaś w otoczeniu budynku posadzono drzewa osłaniające trasy przelotu. Prace te wykonane zostały ze środków na ochronę przyrody.

Kościół pw. św. Mikołaja Biskupa w Skrzydlniej

2 Kościół W ŁUKOWICY

Samica podkowca z młodym

występujące nietoperze: podkowiec mały

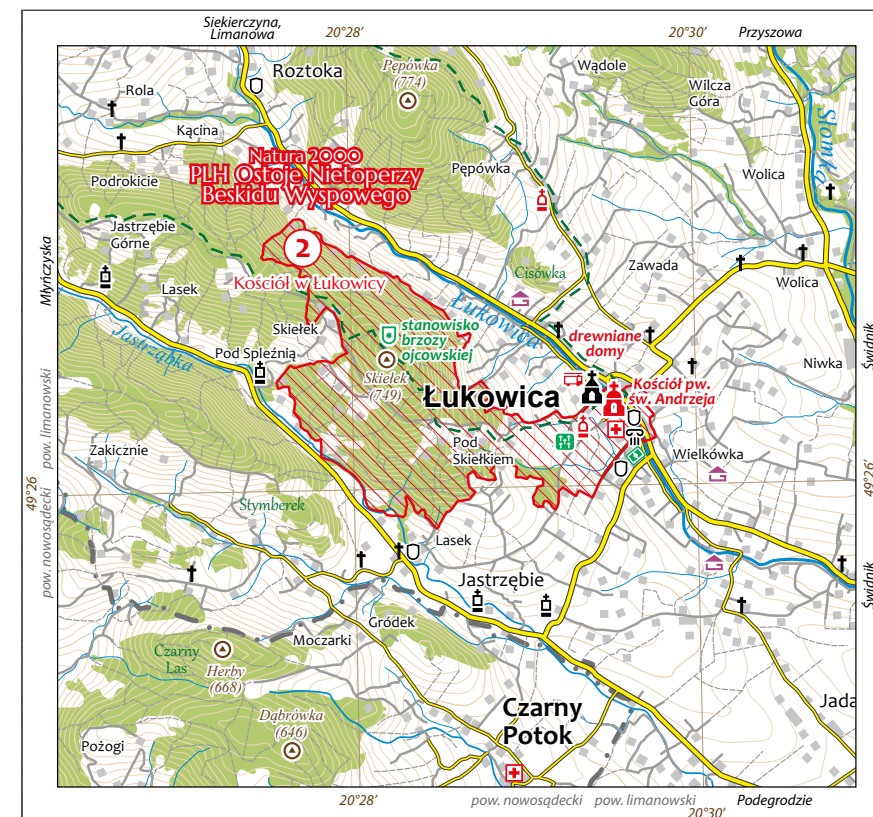
Strych kościoła w Łukowicy jest schronieniem letnim i miejscem rozrodu dla tego nietoperza.

Kościół pw. św. Andrzeja Apostoła w Łukowicy

KOŚCIÓŁ W ŁUKOWICY wzniesiony został w II połowie XVII wieku. Jego patronem jest **św. Andrzej Apostoł**. Świątynia znajduje się na Małopolskim Szlaku Architektury Drewnianej i odznacza się stylem barokowym. Jednonawowa budowla o konstrukcji zrębowej posiada dobudowane po bokach: kaplicę boczną i zakrystię. Czworoboczną wieżę wieńczy barokowy hełm. Na kolebkowym sklepieniu wewnątrz świątyni znajdują się ozdobne polichromie. W ołtarzu głównym z końca XVII wieku stoi figurka Matki Bożej. Na jednym z obrazów przedstawiony jest patron kościoła – św. Andrzej – z krzyżem w kształcie litery X, oznaczającym jego męczeńską śmierć. Cennymi elementami wyposażenia świątyni są: późnobarokowe ołtarze boczne, ambona z przełomu XVII/XVIII wieku, kamienna chrzcielnica (XVII w.), obraz św. Mikołaja, barokowe krucyfiksy, inne obrazy. Dookoła kościoła biegnie kamienny mur wybudowany w XVIII wieku, w którym znajdują się stacje Drogi Krzyżowej.

Strych kościoła jest stanowiskiem niewielkiej, ale cennej kolonii podkowca małego. Co prawda liczebność kolonii (szacowana na podstawie śladów) była pierwotnie znacznie wyższa, niemniej jednak z roku na rok nietoperzy przybywa. Sprzyjają temu również wykonane nasadzenia drzew wokół kościoła oraz wycięty pod okapem dachu nowy, bezpieczniejszy otwór wlotowy. Dzięki uratowaniu stanowiska nietoperzy obiekt objęty zostanie projektem RDOŚ i zyska nowy dach w miejsce starego, już zniszczonego poszycia.

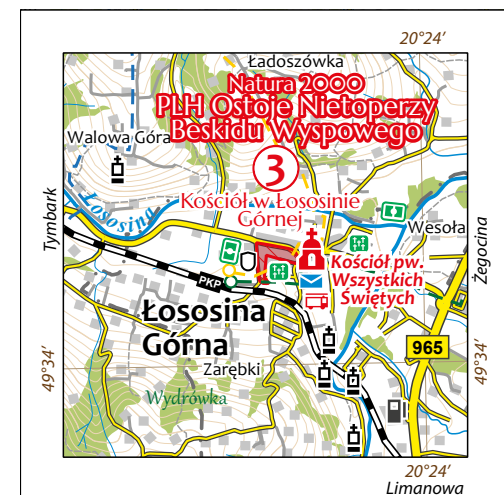
Kościół pw. Wszystkich Świętych w Łososinie Górnej

Kościół 3 W ŁOSOSINIE GÓRNEJ

występujące nietoperze:

podkowiec mały

Nietoperz ten ma swoje kolonie rozrodzce na strychu kościoła.

KOŚCIÓŁ WSZYSTKICH ŚWIĘTYCH jest zabytkową, drewnianą świątynią wybudowaną w XVIII wieku. Budowla posiada wielobocznie zamknięte prezbiterium, dwie kaplice boczne oraz wysoką wieżę postawioną na planie kwadratu. Na szczycie wieży znajduje się nieużywany już dzwon „Święty Andrzej” odlany w 1520 r. Dach pokryty został blachą miedzianą w 2008 roku. Pod płaskimi stropami pokrytymi polichromią figuralną i ornamentálną znajduje się barokowy ołtarz główny (XIX w.) z obrazem „Matki Bożej z Dzieciątkiem” z XVIII wieku oraz cztery rokokowe ołtarze boczne. Ponadto uwagę przykuwa pięknie zdobiona ambona z XIX wieku oraz kamienna gotycka chrzcielnica i kropielnica (obie z XVI wieku).

Poddasze i wieża kościoła w Łososinie Górnej jest schronieniem podkowca małego. To również jeden z tych

obiektów, które na obecności nietoperzy bardzo zyskały. Zimą 2008/09 przeprowadzony został gruntowny remont dachu, a w kolejnych latach na poddaszu zainstalowanych zostało szereg adaptacji poprawiających warunki siedliska. Prace te wykonane zostały ze środków na ochronę przyrody. Utrzymanie stanowiska nie jest jednak łatwe. Mimo bliskości parku, przy którym zlokalizowana jest świątynia, przelot do dalej położonych żerowisk wymaga pokonania ruchliwych ulic, otwartych i jasno oświetlonych przestrzeni. Zmienia się również bezpośrednie otoczenie schronienia. Zainstalowana iluminacja kościoła oraz redukcja korony pobliskich drzew nie sprzyja tutejszej kolonii podkowca małego.

4 Kościół W SŁOPNICACH

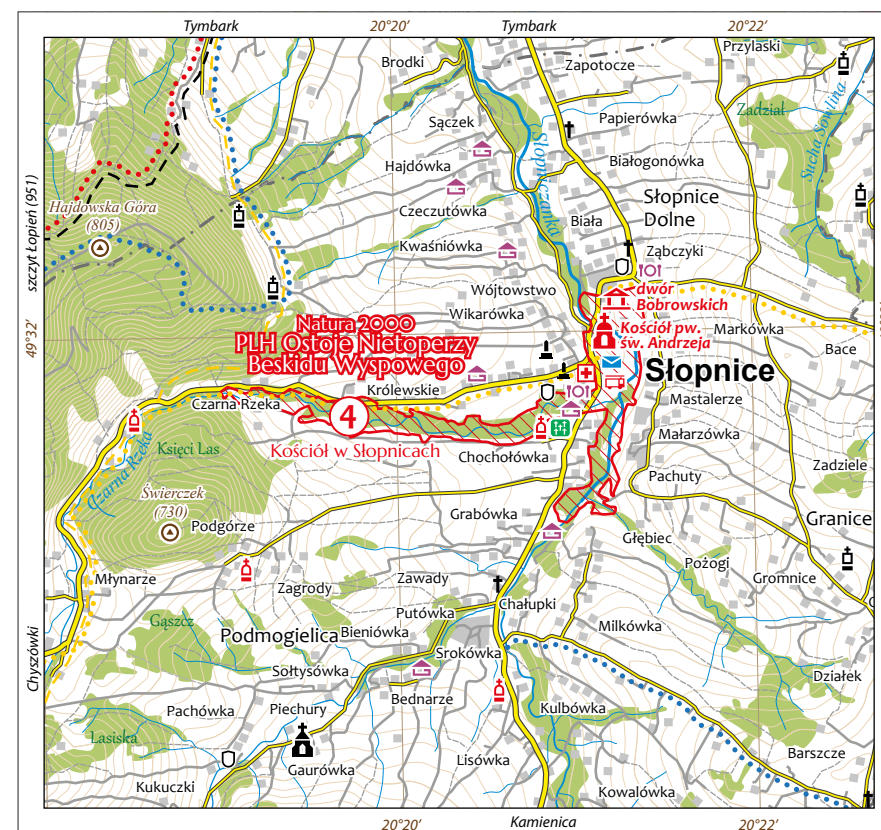
Kolonia rozrodcza nocków dużych w Słopnicach

występujące nietoperze: podkowiec mały
nocek duży

Na strychu kościoła w Słopnicach znajdują się kolonie rozrodcze tych nietoperzy.

Pierwszy **KOŚCIÓŁ PW. ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA W SŁOPNICACH** wybudowany został w II połowie XIV wieku. Po jego rozbiórce wzniesiono drewnianą świątynię (XVIII w.) istniejącą do dziś. Obok kościoła stoi murowana dzwonnica ozdobiona figurkami Matki Bożej Bolesnej i Chrystusa Frasobliwego. W trzech arkadach dzwonnicy znajdują się trzy dzwony: „Maryja”, „Andrzej”, i „Wojciech” (wszystkie z XX wieku). We wnętrzu kościoła znajduje się odnowiona polichromia z wizerunkami świętych i błogosławionych. W ołtarzu głównym umieszczony jest XVII-wieczny obraz „Święta rozmowa”. Na uwagę zasługują również ołtarze boczne, XVIII-wieczna ambona, kamienna chrzcielnica (XIX w.), gotycki obraz „Ukrzyżowany”, barokowa rzeźba Matki Boskiej, dwa moździerz, skarbiec, krucyfiksy oraz stacje Drogi Krzyżowej.

Poddasze drewnianego kościoła w Słopnicach zamieszkują kolonie rozrodcze dwu gatunków nietoperzy: podkowca małego i nocka dużego. Dzięki środkom na ochronę

Kościół pw. św. Andrzeja Apostoła w Słopnicach

Bezpieczny przelot przez szeroki parking przy kościele w Słopnicach ułatwiają drzewa nasadzone w donicach

WARTO WIEDZIEĆ

Ważne wskazówki dla ochrony nietoperzy:

- należy zabezpieczyć i udroźnić wloty na strychach budynków,
- prace remontowe planować poza okresem kwiecień-październik,
- miejsca już zajęte przez nietoperze podlegają prawnej ochronie,
- należy unikać mocnej iluminacji wlotów i tras przelotowych nietoperzy,
- należy unikać montowania nadajników i przekazników telefonicznych w pobliżu miejsc występowania nietoperzy,
- nie powinno się stosować mocnych środków chemicznych w miejscach ich żerowania oraz toksycznych środków ochrony drewna w miejscach, w których zakładają kolonie rozrodcze,
- nie należy wycinać drzew w pobliżu kryjówek letnich,
- odchody nietoperzy (guano) można wykorzystać w ogródku jako nawóz.

Nietoperzy nie wolno zabijać, okaleczać, płoszyć i niepokoić. Zabrania się także niszczenia ich siedlisk, miejsc rozrodu, wychowu młodych, kryjówek letnich i zimowych oraz utrudniania dostępu do nich. Złamanie któregokolwiek z zakazów podlega karze grzywny lub aresztu.

nietoperzy wymienione zostało zniszczone przez czas pokrycie dachu budynku. Remont przeprowadzono w sezonie zimowym 2008/09, zaś w kolejnych latach poddasze świątyni wzbogaciło się o platformę na guano i inne adaptacje poprawiające warunki bytowania nietoperzy. Budynek jest z zewnątrz iluminowany dyskretnym światłem, zaś w rejonie przelotu nietoperzy, czyli między prezbiterium a nadrzecznymi zaroślami, przestrzeń została dodatkowo wyciemniona dzięki usunięciu jednego z reflektorów oraz jednej latarni. W 2018 roku, na trasie przelotu w rejonie parkingu ustawione zostały donice z drzewami, których celem jest zapewnienie bezpieczeństwa pokonującym otwarty teren nietoperzom, co jest szczególnie istotne przede wszystkim

dla podkowca małego. O zmroku, stojąc w ich pobliżu, można zaobserwować te zwierzęta, przelatujące na niewielkiej wysokości. Warto również wspomnieć, iż w stosunkowo niewielkiej odległości od stanowiska w Słopnicach, znajdują się niezwykle cenne zimowe schronienia nietoperzy. Położone na zboczach góry Łopień jaskinie to największe znane w Polsce zimowisko podkowca małego. Wejścia do jaskiń zabezpieczone zostały specjalnymi kratami umożliwiającymi swobodny przelot nietoperzom, zabezpieczającymi je zaś przed budzeniem w okresie zimowym przez poszukujących przygód w podziemnych korytarzach ludzi.

5 Kościół W SZYKU

Fragment zabytkowej polichromii kościoła w Szyku

występujące nietoperze: podkowiec mały

Na terenie tej ostoi znajdują się trzy kościoły, w których podkowiec mały ma swoje letnie kryjówki na strychach. Są to kościoły: w Szyku, Nowym Rybiu i Wilkowisku.

KOŚCIÓŁ W SZYKU PW. ŚW. STANISŁAWA BISKUPA I MĘCZENNIKA I ŚW. BARBARY MĘCZENNICZY ta zabytkowa świątynia powstała w 1633 r., a do jej budowy wykorzystano elementy poprzedniej budowli z XVI wieku. Drewniany kościółek, o wyraźnych cechach stylu późnogotyckiego, posiada konstrukcję zrębową. W środku znajdują się piękne polichromie. Najstarsze fragmenty malowideł datowane są na XVI wiek. Późnobarokowy ołtarz główny jest pozłacany i pochodzi z II poł. XVIII w. Umieszczono w nim obraz namalowany na desce „Matka Boża z Dzieciątkiem” (XVI w.). W górnej części ołtarza znajduje się tzw. „Pietas Domini”, czyli rzadko spotykane przedstawienie Boga z martwym Chrystusem. Cenne elementy wyposażenia stanowią także: kamienna chrzcielnica z herbem Półkozic (XVI w.), kielich mszalny, ornaty i dzwon z XVIII w.

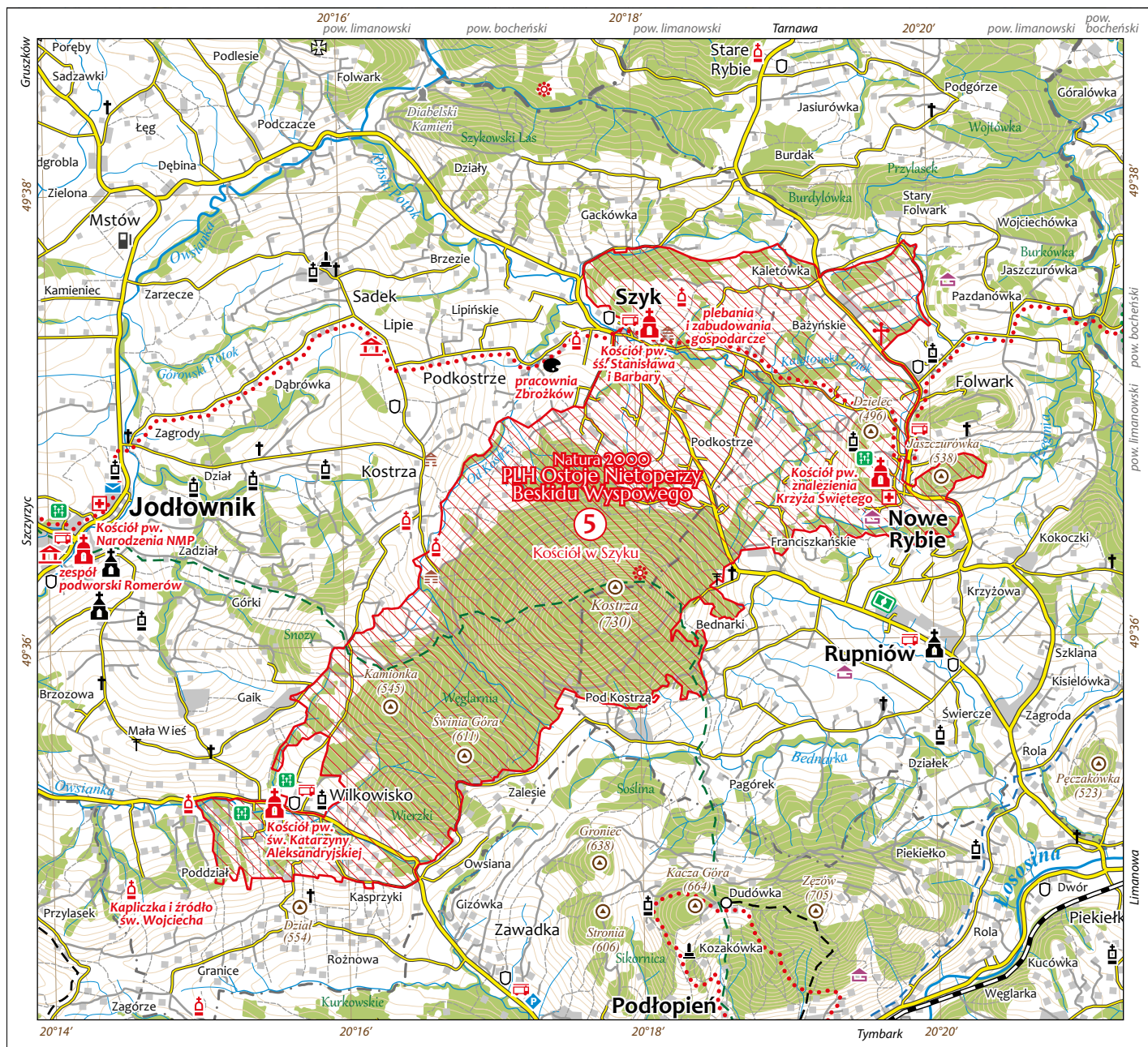
W ramach prac ochronnych stanowiska podkowca małego, przy kościele w Szyku posadzono drzewa nie tylko w miejsce wyciętych, ale również tak, by uzupełnić luki w istniejących trasach przelotu w najbliższym otoczeniu. Aby zapewnić bezpieczny przelot wygaszono również jedną z lamp. Także na strychu wprowadzono szereg modyfikacji poprawiających warunki mikroklimatu i bezpieczeństwa.

Prace te wykonane zostały ze środków na ochronę przyrody. Dziś kolonia się odbudowuje i liczy ok. 40 dorosłych samic. Dzięki temu parafia może liczyć na pomoc RDOŚ, który wpisał kościół w Szyku na listę obiektów, w których w sposób bezpieczny dla nietoperzy, wymieniane będzie pokrycie dachu.

Kościół w Szyku - ołtarz główny

Kościół pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Szyku

Kościół Znalezienia Krzyża Świętego i Trójcy Świętej w Nowym Rybiu

KOŚCIÓŁ PW. ZNALEZIENIA KRZYŻA ŚWIĘTEGO I TRÓJCY ŚWIĘTEJ W NOWYM RYBIU

odznacza się stylem gotyckim. Świątynia jest murowana z kamienia, otynkowana i została wzniesiona najprawdopodobniej w II połowie XIV w. Po remoncie wykonanym w latach 90. ubiegłego stulecia odsłonięte zostały zabytkowe stare mury i gotyckie portale. Kościół posiada jedną nawę i wąskie prezbiterium. Pierwotnie dach był kryty

gontem, obecnie – blachą. Nad nawą wznosi się wieżyczka na sygnaturkę. Od frontu znajduje się duża kruchta z wejściem na chór. Okna są wąskie i ostrołukowe. Na szkarpie przy prezbiterium wisi kamienna tablica z herbem Szreniawa i datą 1517. Stropy we wnętrzu świątyni są datowane na I połowę XIX wieku i zdobione są skromnymi dekoracjami stiukowymi. Rokokowy ołtarz główny pochodzi z końca XVIII wieku i zawiera rzeźbę Chrystusa Ukrzyżowanego

oraz posągi Matki Bożej i św. Jana Ewangelisty. Trzy ołtarze boczne pochodzą z początku XVIII wieku i utrzymane są w stylu barokowym. Ponadto cenna jest drewniana chrzcielnica z XVI wieku, rokokowa ambona z XVIII wieku oraz stacje Drogi Krzyżowej z XIX wieku. Kościół otacza kamienny mur, a obok stoi murowana, arkadowa dzwonnica z końca XIX w.

Poddasze kościoła w Nowym Rybiu zamieszkuje kolonia podkowca małego. Liczy ona około 60 osobników. Niegdyś spotkać tu można było również niewielką kolonię nocka orzęsionego, dziś sporadycznie widywane są tu pojedyncze osobniki tego gatunku. Być może przyczyny tego można upatrywać w zmianach w otoczeniu obiektu, gdzie po spustoszeniu dokonanej przez wicher w 2008 roku, dokonano cięć dopełniających dzieła zniszczenia. W 2009 roku wykonany został bezpieczny remont pokrycia dachu, a następnie również prace adaptacyjne na poddaszu. Odbudowano też stan zieleni wokół obiektu. Prace te wykonane zostały dzięki środkom na ochronę nietoperzy. Z gospodarzami parafii uzgodniono ograniczony zakres iluminacji budynku i reflektory zapalane są wyłącznie w okresie świąt. W 2018 roku dodatkowo wymieniono stare reflektory na nowe, znacznie bezpieczniejsze, o ograniczonym przez specjalne maskownicy polu świecenia.

Kościół pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Wilkowisku

KOŚCIÓŁ PW. ŚW. KATARZYNY ALEKSANDRYJSKIEJ W WILKOWISKU

wybudowany został w I połowie XX wieku, w miejscu poprzedniej, zniszczonej w pożarze budowli. Kościół jest drewniany, jednonawowy z trójkątnie zamkniętym prezbiterium, posiada konstrukcję zrębową. Do nawy dobudowano kruchtę i kaplicę boczną, a od frontu wysoką wieżę na planie kwadratu, zakończoną baniastym hełmem. Późnobarokowy ołtarz główny został tu przeniesiony z kościoła w Limanowej i mieści m.in. rzeźbę Najświętszej Maryi Panny z Lourdes oraz wizerunek św. Katarzyny Aleksandryjskiej. Inne przykuwające uwagę elemen-

ty wyposażenia świątyni to: trzy ołtarze boczne w stylu barokowym, neobarokowa ambona, kamienna chrzcielnica.

Kolonia podkowca małego w kościele w Wilkowisku początkowo nie miała łatwego życia. W 2008 roku wycięto otaczające świątynię drzewa, zaś sam budynek iluminowano z każdej strony reflektorami. W celu przystosowania otoczenia i budynku świątyni dla ostoji podkowca małego w obrębie poddasza wykonano szereg adaptacji, a w 2018 r. wymieniono reflektory iluminujące budynek na nowe, nie oświetlające jego otoczenia. Dziś kolonia liczy ponad 20 osobników i być może ma szansę się odbudować.

6 Kościół

W LASKOWEJ

występujące nietoperze: **podkowiec mały**

Na strychu kościoła w Laskowej schronienie znalazły podkowce małe, które utworzyły tam kolonie rozrodzce.

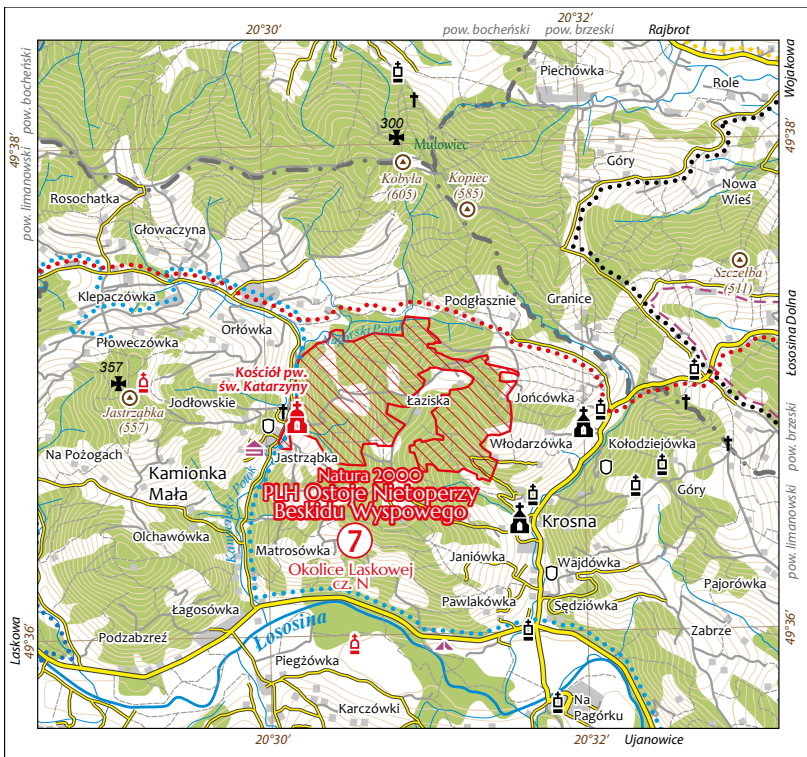
KOŚCIÓŁ PW. NAJŚWIĘTSZEGO IMIENIA MARYI W LASKOWEJ

to murowana świątynia wzniesiona w I połowie XX wieku na miejscu drewnianej kaplicy. Budowla posiada cechy stylu eklektycznego. Składa się z trzech naw oraz dwóch kaplic bocznych. W przedniej części kościoła znajduje się kwadratowa wieża z gotyckim dachem. Świątynia pokryta jest blachą. We środkowej części ołtarza głównego umieszczony jest XVIII-wieczny obraz „Matki Bożej Niepokalanej”, który wcześniej znajdował się w dworskiej kaplicy. Poniżej obrazu znajdują się płaskorzeźby Ducha Świętego i Dwunastu Apostołów. Ołtarze boczne ozdobione są obrazami i figurami świętych.

Kościół w Laskowej to stanowisko kolonii rozrodzkiej podkowca małego. Odkąd w 2006 roku parafia wyraziła zgodę na usunięcie oświetlenia sygnaturki z otworem wlotowym, liczba nietoperzy przebywających na poddaszu wzrosła. Nie sprzyja im jednak oświetlenie pochodzące z iluminacji budynku.

Kościół w Laskowej

Kościół pw. św. Katarzyny Panny i Męczennicy w Kamionce Małej

Okolice 7 LASKOWEJ CZ. N

KOŚCIÓŁ PW. ŚW. KATARZYNY PANNY I MĘCZENNICZY W KAMIONCE MAŁEJ datowany na XVIII wiek, został wzniesiony z wykorzystaniem fragmentów poprzedniego, XV-wiecznego kościoła. Budowla ma jedną nawę i sukcesywnie były dobudowywane: wieża, prezbiterium, kaplica boczna, kruchta i zakrystia. Obok kościoła stoi kamienna, arkadowa dzwonnica z trzema dzwonami (1925 r.). W środku świątyni znajduje się polichromia figuralna, a w XIX-wiecznym ołtarzu głównym - czczona figura św. Katarzyny. Ołtarze boczne datowane są na początek XVIII wieku. Cenne są również: kamienna chrzcielnica (XIX w.), ambona zdobiona polichromią oraz barokowy krucyfiks z XV wieku na belce tęczowej.

Poddasze kościoła w Kamionce Małej jest stanowiskiem kolonii rozrodznej podkowca małego. Stanowisko znane jest od 2006 roku. a w roku 2010, gdy wczesną wiosną, przed powrotem nietoperzy z miejsc zimowania, ze środków na ochronę przyrody przeprowadzony został remont pokrycia dachu. Poprawie warunków przebywania nietoperzy na strychu służą liczne adaptacje, w tym wykonany specjalnie dla nich z tyłu kościoła wlot, pozwalający im na opuszczanie schronienia w miejscu nie oświetlonym latarniami ulicznymi czy pojedynczym reflektorem iluminującym wieżę budynku. Posadzone wokół obiektu drzewa także mają służyć nietoperzom, osłaniając je na trasie przelotu przed atakami drapieżników.

występujące nietoperze:
podkowiec mały

W północnej części gminy Laskowa, w kościele w Kamionce Małej, znajduje się kolonia rozrodzca podkowca małego.

Podkowiec, w przeciwieństwie do innych gatunków nietoperzy, nie potrafi przeciskać się przez szczeliny. Aby pomóc podkowcom warto, aby zlokalizować okienko wlotowe w miejscu zacienionym, najlepiej w pobliżu gałęzi drzew czy krzewów, wśród których mogą się ukryć przed drapieżnikami.

8

Okolice

LASKOWEJ

CZ. 5

Kościół w Ujanowicach

Kościół w Jaworznej

występujące nietoperze: **nocek duży**
podkowiec mały
nocek orzęsiony

W południowej części gminy Laskowa występują wszystkie trzy gatunki nietoperzy. Ich kolonie rozrodcze znajdują się na strychach kościołów.

GOTYCKI KOŚCIÓŁ PW. ŚW. MICHAŁA ARCHANIOŁA W UJANOWICACH

został wybudowany w 1526 roku, prawdopodobnie w miejscu poprzedniego drewnianego kościółka. Wszędzie, poza prezbiterium, są płaskie stropy pokryte polichromią ornamentálną i figuralną z 1905 r. Rokokowy ołtarz główny z II poł. XVIII w. mieści w sobie pozłacaną rzeźbę Michała Archanioła. Na uwagę zasługują również rokokowe ołtarze boczne i ambona, kamienna gotycka chrzcielnica (pocz. XVI w.), dwie kamienne kąpielnice, barokowy foteł, haftowane ornaty (XVIII w.), stuła z fragmentu pasa polskiego (II poł. XVIII w.), późnogotycka rzeźba Chrystusa Ukrzyżowanego na belce tęczącej (XVI w.), tablica erekcyjna z 1509 r., barokowo-ludowy krucyfiks, dzwon z 1514 r., sygnaturka z XVIII w.

Poddasze kościoła w Ujanowicach to stanowisko kolonii rozrodczych podkowca małego i nocka dużego. Nie ma chyba innej miejscowości w Polsce, której mieszkańcy tak by cenili swoje nietoperze. Aby stworzyć im jak najlepsze warunki bytowania parafia podjęła szereg działań. Wyłącznie iluminację, ze środków na ochronę przyrody pozyskano dotację na nowy dach, a wokół budynku posadzono nowe drzewa, co stworzyło optymalne warunki dla nietoperzy.

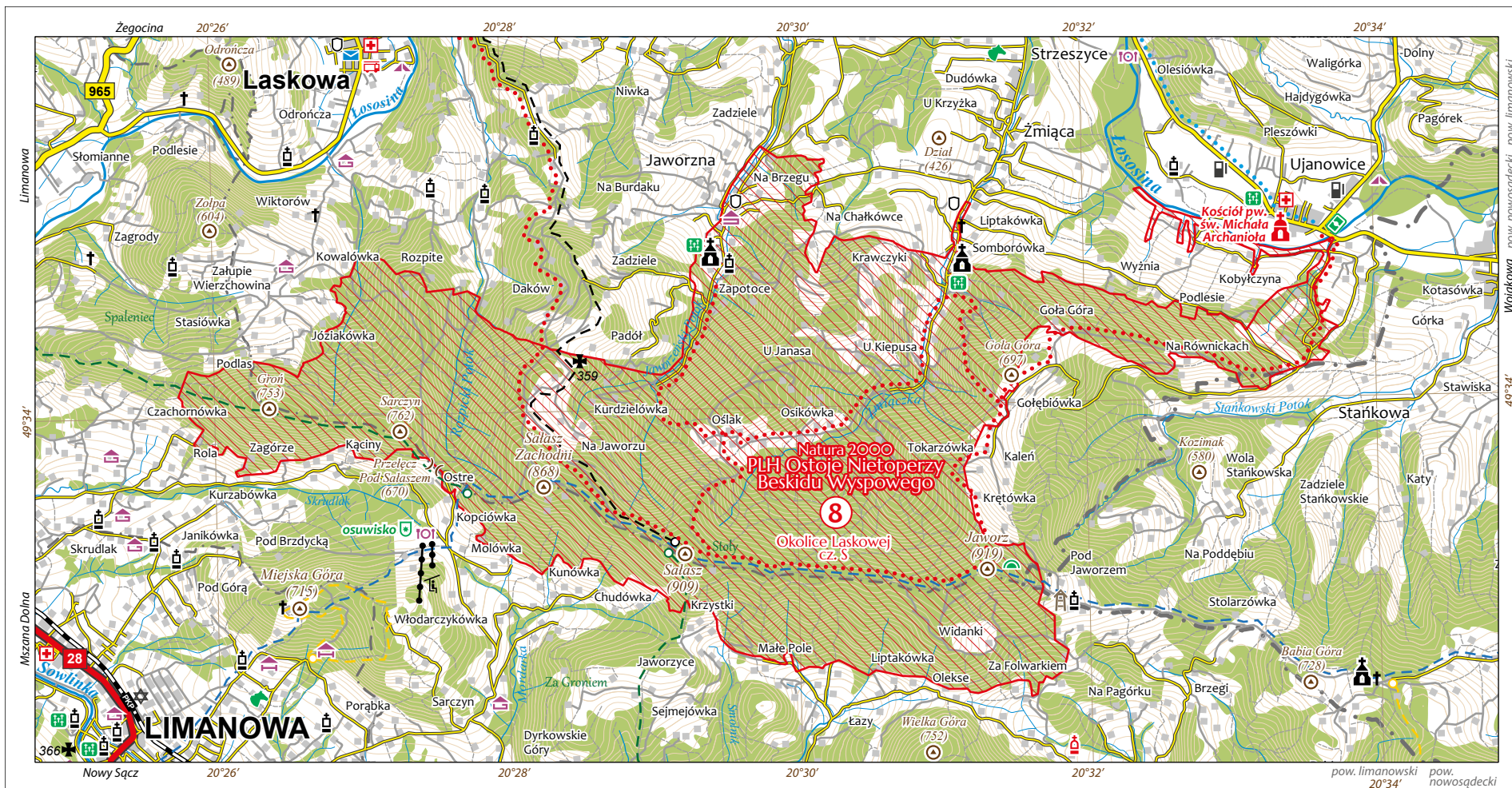
Kościół w Żmiącej

KOŚCIÓŁ PW. NAJŚWIĘTSZEGO SERCA PANA JEZUSA W ŻMIĄCEJ

wniesiony został w 1958 roku. Świątynia jest murowana i stoi w miejscu poprzedniej kaplicy z 1885 roku.

Na strychu kościoła w Żmiącej znajduje się kolonia rozrodcza podkowca małego. Ten niewielki nietoperz potrzebuje wystarczająco obszernego wlotu, gdyż nie potrafi przecisnąć się przez szczeliny. Z powodu zasłonięcia wlotów na poddaszu kościoła w Żmiącej nietoperze opuściły schronienie, ale być może kiedyś jeszcze tutaj wrócą.

KOŚCIÓŁ PRZEMIENIENIA PAŃSKIEGO W JAWORZNEJ został wzniesiony z kamienia w 1932 r. Odnacza się stylem neogotyckim i posiada trzy nawy. Świątynia jest miejscem kultu Pana Jezusa Miłosiernego, a ma to związek ze słynącą łaskami figurą, która według podań ludowych chroniła mieszkańców podczas epidemii cholery. Pierwotnie stała na słupie, ale po zwałeniu przez silny wiatr (nie doznając żadnych uszkodzeń) została umieszczona w murowanej kapliczce, a później w ołtarzu głównym kościoła. Wśród wyposażenia świątyni uwagę przykuwają: zdobione ołtarze, ambona, drewniane płaskorzeźby stacji Drogi Krzyżowej, ołtarz główny z cudowną figurą oraz dwa ołtarze boczne z obrazami.

Ten niepozorny murowany kościół szczyti się prawdopodobnie rekordową liczbą nietoperzy na metr kwadratowy poddasza w Polsce! Zamieszkują je kolonie rozrodzone trzech gatunków nietoperzy, przy czym te tworzone przez gatunki będące przedmiotem ochrony obszaru Natura 2000 – podkowca małego i nocka orzęsionego są naprawdę pokaźne. Kolonia podkowca liczy ok. 100 osobników, zaś nocka orzęsionego ponad 800 osobników, należąc tym samym do największych w naszym kraju. Tu także, dla zachowania tak cennego stanowiska przeprowadzono różnorodne działania ochronne, w tym remont i wymianę pokrycia dachu (2010 rok), budowę platformy na guano oraz rozmaite adaptacje optymalizujące warunki siedliska w obrębie strychu.

9

Kościół

W ŁĄCKU

Obszar poza powiatem limanowskim

Kościół w Łącku

występujące nietoperze: podkowiec mały
nocek duży

Nietoperze bytują
na strychu kościoła.

Jak już pisaliśmy we wstępie tego rozdziału, obszar „Ostoje Nietoperzy Beskidu Wyspowego” obejmuje także miejsca znajdujące się poza powiatem limanowskim. Na strychu kościoła w Łącku bytują nocki duże i podkowce małe, w kościele w Podegrodziu istnieją kolonie nocka dużego, a w kościele w Jazowsku swe letnie kryjówki mają nocek duży i podkowiec mały.

KOŚCIÓŁ W ŁĄCKU PW. ŚW. JANA CHRZCIE-

LA został wybudowany w roku 1728. Świątynia jest murowana, posiada trzy nawy i kwadratową wieżę. Według podań miejscowej ludności kościół został wzniesiony z materiałów pochodzących z rozbiórki zamku w Maszkowicach, którego właścicielem był Zyndram – znany z bitwy pod Grunwaldem. Wnętrze świątyni skrywiają wczesnobarokowy ołtarz główny oraz kamienną chrzcielnicę – oba elementy pochodzą z 1493 roku.

Kilkanaście lat temu na strychu kościoła bytowała bardzo liczna grupa osobników nocka dużego. Obecnie łączna liczba osobników obu gatunków nie przekracza trzydziestu nietoperzy. Prawdopodobnie jest to spowodowane iluminacją budynku.

Kościół w Podegrodziu

Kościół 10

W PODEGRODZIU

Obszar poza powiatem limanowskim

nocek duży występujące nietoperze:

W kościele w Podegrodziu jest kolonia nocka dużego.

Nocek duży

KOŚCIÓŁ W PODEGRODZIU PW. ŚW. JAKUBA APOSTOŁA pełni funkcję kościoła parafialnego i wybudowany został w miejscu poprzedniej, zniszczonej w pożarze, drewnianej świątyni. Budowa trwała w latach 1830-1835. Budowla została wzniesiona z cegły i otynkowana, a dach pokrywa blacha. Odznacza się stylem klasycystycznym. Posiada trzy nawy i półkolistą absydę. Zamknięte półkole otaczają dwie zakrystie. Z przodu stoi kwadratowa wieża z trzema dzwonami i baniastym hełmem. Pod koniec XX wieku dobudowano czworoboczną kaplicę św. Ojca Stanisława Papczyńskiego. Obok kościoła znajduje się jego pomnik oraz pomnik patrona świątyni. Wewnątrz uwagę przyciągają: sklepienia kolebkowe i żaglaste, polichromia przedstawiająca świętych, ołtarz główny z 1865 r., dwa ołtarze boczne, marmurowa chrzcielnica, barokowe organy, XIX-wieczna ambona z płaskorzeźbami, stare kielichy, monstrancje i ornaty (najstarszy z XVI w.), obrazy i rzeźby.

Kościół funkcjonuje jako stanowisko kolonii rozrodczych nocka dużego i gacka brunatnego.

11

Kościół

W JAZOWSKU

Obszar poza powiatem limanowskim

występujące nietoperze: podkowiec mały
nocek duży

Strych kościoła w Jazowsku posiada kryjówki letnie nocka dużego i podkowca małego.

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. NARODZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARIII PANNY W JAZOWSKU

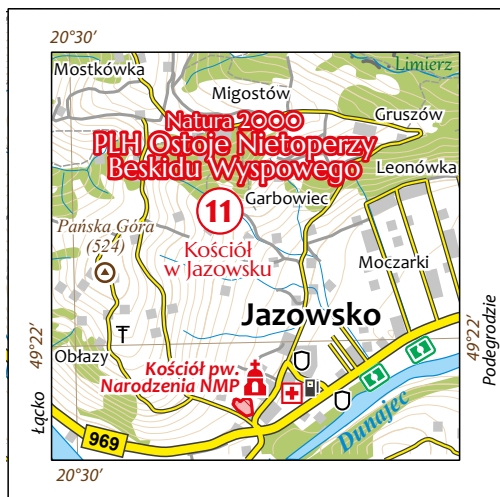
odznacza się stylem późnobarokowym. Został wybudowany staraniem miejscowego proboszcza w 1717 r. Świątynia jest murowana i posiada jedną nawę, prezbiterium, kruchtę, wieżę, zakrystię oraz trzy portale z XVI i XVII wieku. Na kwadratowej wieży znajdują się trzy dzwony: „Maryja”, „Jan” i „Piotr”. Świątynia oraz cała miejscowość jest od wieków ośrodkiem kultu maryjnego, a to za sprawą łaskami słynącego obrazu Matki Boskiej Szkaplerznej z XV wieku. Cudowny obraz przyciąga rzesze pielgrzymów i jest niewątpliwie najcenniejszym elementem wyposażenia kościoła. Ołtarz główny, w którym znajduje się obraz, jest wykonany z drewna i połączony (I poł. XVIII w.). Ołtarze boczne również pochodzą z podobnego okresu - są drewniane, połączone i pokryte polichromią, a ołtarz w kaplicy bocznej i stary ołtarz w nawie głównej są datowane na XVII wiek. Cennymi elementami wyposażenia są także: obrazy namalowane w XVII wieku, organy dwunastogłosowe, rzeźby świętych z XVIII w., rokokowa ambona (I poł. XVIII w.), chrzcielnica późnobarokowa, zabytkowe naczynia liturgiczne. Od 1971 roku kościół znajduje się w rejestrze zabytków.

Kościół w Jazowsku

Poddasze jest stanowiskiem kolonii rozrodczych nocka dużego i podkowca małego. Obie kolonie są obecnie niewielkie, niemniej jednak na tym terenie bardzo cenne. Zimą 2015 roku przeprowadzono remont dachu, a także instalację adaptacji poprawiających warunki siedliskowe na strychu. W otoczeniu obiektu nasadzone liniowo nasadzone są ciągi drzew, których zadaniem jest utworzenie bezpiecznych tras przelotu.

Na zakończenie dodajmy, że wszystkie prace remontowe i instalacyjne wykonywane w obrębie poddaszy budynków będących stanowiskami nietoperzy, realizowane są w sezonie zimowym tj. od początku października, do końca marca. Ich przebieg nie zagraża zwierzętom, ponieważ w tym czasie przebywają one w podziemnych schronieniach zimowych.

Zimujący nocek duży